

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1906. Andra Kammaren. N:o 55.

Måndagen den 14 maj.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning konstitutionsutskottets utlåtande n:o 7, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 31, 49 och 53 regeringsformen samt §§ 10 till och med 22 äfvensom §§ 25 och 38 riksdagsordningen så ock till öfvergångsstadgande i riksdagsordningen jämte inom Riksdagen väckta förslag i fråga om valrätten till Riksdagens kamrar; och lämnades därvid i fråga om *punkten 1:o mom. a)*, enligt förut skedd anteckning, ordet till:

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.*

Herr Hellgren, som yttrade: Jag har egentligen begärt ordet för att tillkännagifva min personliga ställning till denna ytterst viktiga fråga. Men innan jag gör det, skall jag be att få nämna några ord med anledning af mitt instämmande i friherre Hermelins slutkläm på förmiddagen. Det har af många fattats så, som skulle mitt instämmande gälla hela detta yttrande, och det måhända med rätta, trots jag egentligen icke har menat det. Det fanns åtskilligt i detta yttrande, som jag hvarken vill eller kan instämma i, särskildt det, som enligt min uppfattning var adresserad till det parti, jag tillhör, och mot hvilket yttrande jag till och med skulle vilja inlägga en protest. Men då den ärade talaren, såvidt jag kunde fatta, slutade sitt anförande på följande sätt: Jag yrkar samling omkring ett sådant rösträttsförslag, som gifver rättvisa åt alla och orätt åt ingen, så kunde och ville jag af allt hjärta instämma i detta; och det var det mitt instämmande gällde. Detta om detta.

Men då jag för egen del är anhängare af detta proportionella valsättet, hvilket jag äfven öppet och oförtäckt erkänt, så beror det därpå, att det är min fullkomliga öfvertygelse, att det proportionella valsättet, väl genomfördt, lämnar det bästa och fullaste uttrycket af de väljandes mening om de politiska och medborgerliga angelägenheter, som skola afhandlas i den lagstiftande församlingen. Jag har för min del å andra sidan dock icke kunnat tro på alla de snart sagdt riksolyckor, som man spått skulle bli en följd af ett antagande af regeringens nu framlagda förslag. Jag tror icke på de

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

allra värsta svartmålningar. Jag älskar dem ej heller. Jag älskar att hoppas på det goda, som verkar i världen bland människorna, ty det finnes där dock. Det är icke blott onda och dåliga krafter, som verka, och jag tror, att dessa goda krafter äfven verka — om vi skola vara riktigt proportionella i det fallet — fullt ut lika mycket i de djupa leden som på höjderna. Det är min fullkomliga uppfattning om den saken. Jag tror äfven, att det vore icke blott för tillfället, utan ock för framtiden med rättvisan mest öfverensstämmande samt ägnadt att bevara hvarje mans rätt att allt framgent få något för sin röst, om man finge det proportionella valsättet infördt i landet. Häre styrkes jag ännu mera genom hvad jag läst och sett, nämligen att de stora kulturländerna, sådana som t. ex. Frankrike, hvars senat ju består af mycket liberala, ja äfven radikala element, dock på allvar sätta i fråga att införa detta valsätt. Jag kan då icke förstå annat än att det måtte vara, äfven utom vårt land, ett större antal förståndige män, hvilka se i detta valsätt en rättvis fördelning af makten åt hvarje valman. Vidare tror jag icke, att alla de fördelar, som en del af dem, som i likhet med mig hylla det proportionella valsättet, säger skola bli en följd af detta, komma att vinnas. Men när man väger det ena mot det andra, så tror jag, att, när man har en öfvertygelse, man äfven bör följa den; och jag för min del skall aldrig söka misstro ärligheten och uppriktigheten af deras öfvertygelse, som hafva en annan åsikt än jag. Men jag önskar äfven, att vi å vår sida, som hylla det proportionella valsättet, måtte få samma erkännande. Vi kunna dock, det må medgifvas å ömse sidor, vara ärliga enligt den öfvertygelse vi hafva.

Jag skall be att få instämman med herr Jansson i Djursåtra, då han på förmiddagen talade om dessa, som nu äro rösträttslösa, och som skulle få rösträtt genom frågans lösning i den ena eller andra riktningen; ty det är ju allmän rösträtt i båda fallen, det är blott frågan om sättet, på hvilket den skall komma att förvärfvas, som skiljer oss åt. Han sade, att de böra behandlas med förtroende. För min del tror jag, att detta är en mycket viktig sak, och därför ber jag att få understryka den, nämligen att man icke bör från den ena klassens ståndpunkt betrakta den andra med alltför stort misstroende, ty sådant är icke ägnadt att väcka vare sig plikt- eller ansvarskänsla hos dem, som blifva föremål för ständiga misstankar. Jag fruktar ej heller för arbetarna, om de komma allt talrikare med för att dela makten.

Jag skall instämman äfven med den mannen, hvilken herr Kronlund citerade på förmiddagen, och som yttrade, att de äro kött af vårt kött. Och man måste väl erkänna, att våra arbetare för närvarande stå på så pass hög ståndpunkt i intellektuellt hänseende, att man ej behöfver befara, att de skola äfventyra fosterlandets väl, äfven om de få betydligt större inflytande på landets angelägenheter än för närvarande.

Så länge det därför finnes en möjlighet att hoppas, att rösträttsfrågan kan lösas på det sätt, att man får proportionella val, vill jag också verka för de samma. Jag önskar helst denna lösning.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Men det må jag på samma gång säga, att skulle det visa sig vara omöjligt, så tror jag dock, att det är nödvändigt för oss att tänka på att rösträttsfrågan verkligen blir löst. Jag vet, att man skall säga om det talet såsom ofta sagts, nämligen att man handlar i trötthetens tecken, eller att man är lika glad på hvilket sätt frågan löses, blott den blir löst. Så är dock ingalunda förhållandet, men sakens vikt kräfver en snar lösning. Jag kommer, herr talman, att rösta för utskottets förslag i enlighet med den af herr Blomberg med flere afgifna reservationen. Skulle det däremot, säger jag, icke finnas någon möjlighet att inom den närmaste framtiden lösa frågan på det sättet, så anser jag, att det är allas plikt att medverka till att den blir löst i annan riktning på bästa möjliga sätt.

Herr Jönsson i Färeköp: Herr talman, mina herrar! Då jag, alltsedan frågan om rösträtten och det därmed sammanhängande valsättet kom på tal, alltid har ansett, att systemet med enmansvalskretsar var det riktigaste sättet för att de valberättigade skulle få utöfva sin rösträtt, har jag äfven nu biträdt reservanternas förslag, sådant det finnes bifogadt utskottets utlåtande. Kungl. Maj:ts förslag anser jag vara det enda, som ligger på så klara linjer i fråga om valsättet, att hvarje valberättigad kan utan tvekan och efter eget omdöme afgifva sin röst på den representant, som han har förtroende för. Detta anser jag äga sin giltighet i allo och beträffande alla valkretsar, men jag ser frågan närmast ur synpunkten af den klass, som jag tillhör. Det har sagts och säges alltjämt, att det varit ett dåligt tecken och en skada, om dessa småbrukare, som jag tillhör, skulle bli utestängda från Riksdagen. Det är också mitt eget omdöme om den saken; och jag tänker då närmast på dessa småbrukare och deras gelikar och alla, som kunna räknas till den klassen; och i fråga om dem tror jag, att det just genom enmansvalkretsar är möjligt att sammanhålla alla dessa, så att de bli representerade. Dessa småbrukare hafva en sådan verksamhet och en sådan ställning, att de icke äro böjda för att höra på andras förslag, utan de vilja själfva göra sitt eget val. De vilja känna den man, de skola rösta på, de vilja veta, hvad han går för, och känna honom så noggrant som möjligt. De vilja också, att denne man skall känna deras ställning och kunna föra deras talan, hvilket jag anser det ligger stor vikt uppå. De äro mindre böjda för att föras i ledband af tidningar och agitatorer. Det proportionella valsättet skulle, som det säges, tillförsäkra alla klasser hvar sin representant i förhållande till sin numerär. Men, mina herrar, jag har aldrig trott och har icke heller nu blifvit öfvertygad om att man kan räkna med en klass, och allra minst med den af mig här åsyftade klassen, såsom man räknar med siffror, eller på samma sätt som man drager upp konturer på svarta taflan. Jag är öfvertygad om att den obehöriga och olidliga partigrupperingen, som skall komma till synes, och den agitation och uppdelning, som skulle

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

blifva följden af införandet af proportionellt valsätt, aldrig kan samla denna klass. Det är min öfvertygelse, att denna partigruppering snarare skall blifva af så mångahanda art, att det svårigen låter sig göra att lägga linjerna så klara, som de böra ligga. Jag tror fastmer att detta går lättare för sig för vänster- och högerpartierna och i allmänhet för ytterlighetspartier. Därvidlag finge just mellanklasserna lida af tryck mellan ytterlighetspartierna, och mellanpartierna skulle säkert hafva svårt att samla sig och göra sig gällande, då de icke kunna hafva förtroende för den agitation som bedrifves. Och om så är, skulle de snarare enligt min öfvertygelse komma att stanna hemma än att gå och rösta, och härigenom skulle de också så till vida blifva utan betydelse, äfven med den samling de till äfventyrs kunde prestera. Detta om det proportionella valsättet. Då det redan förut yttrats så mycket därom, skall jag icke längre upptaga tiden med att närmare yttra mig härom.

Nu har det i år föreslagits att göra det tillägg till det proportionella valsättet, att det kunde utsträckas äfven till val af ledamöterna i Första Kammaren. Mina herrar! Jag kan icke fatta, att detta skulle göra antagandet af det proportionella valsättet till Andra Kammaren mera begärligt. För den händelse, att förra årets förslag om proportionellt valsätt hade varit så förenkladt, som det nu är, så tror jag, att det kanske fått flera anhängare. Nu däremot anser jag, att man genom tillägget om förberedande listval och de öfriga tillägg till systemet, som nu vidtagits, har afklädt det proportionella systemet så mycket, att man ingalunda har gjort det antagligare. Genom den föreslagna grupperingen och röstberäkningen skulle det snarare blifva liksom ett lotteri. Då systemet icke hvilar på klarare grundlinjer, tror jag icke, att det hela vunnit på tillägget om proportionella val till Första Kammaren, och jag tror icke, att detta öfver hufvud taget var något lyckligt grepp. Den, som tänker sig tillbaka till den tid som gått och som i likhet med mig i egenskap af landstingsman i öfver 20 år varit med om val till Första Kammaren, har erfarenhet om hur svårt det hittills varit att få lämpliga kandidater till Första Kammaren, såsom det redan nu är ställdt, ty det gäller icke allenast valcensus och öfriga kompetensvillkor, utan det gäller äfven huruvida vederbörande kandidat är villig emottaga val. Detta har gjort, att det nätt och jämt gått för sig att välja Första Kammarens ledamöter bland personerna i den ort det gällt, och det är ju dessa man helst velat hafva, därför att de känt till den ort, de skulle representera. Skulle man välja på det sätt, som här föreslagits, och om här blefve omval, så misstänker jag att platserna i Första Kammaren icke blifva eftersökta enligt det nya systemet. Jag misstänker, att det icke blir lättare att få lämpligare kandidat än det varit förut, utan snarare tvärtom. Då jag tänker på att det här skall väljas 6 suppleanter i ett län, där man redan förut haft svårt att få ledamöter, undrar jag, hur man skall gå till väga för att få lämpliga

kandidater för så många platser. Jag befarar, att man då måste gå till de stora städerna och universiteten och ämbetsmannaklassen för att få kandidater, och jag undrar, huruvida det skulle vara lämpligt, att valen ske på detta sätt.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Jag tror, att äfven om Första Kammaren behöfver omdanas, och det tycks nästan se ut så vid tanken på hur afgörandet i dag utfallit i Första Kammaren, fastän jag hittills trott, att den kunnat dana sig själf, så är det icke skäl i att här tala så mycket om Första Kammaren, utan det kan vara bättre att tiga.

Då jag icke vill säga mer om detta, utan anser, att den omgestaltning af Första Kammaren, som nu föreslagits, snarare skulle leda till förvecklingar än till en omskapning af Första Kammaren, så vill jag endast tillägga, att min öfvertygelse är, att om det befinnes af behofvet påkalladt att omdana Första Kammaren, tarfvas här en grundligare utredning, en utredning som bör rättas efter de omständigheter, som kunna föranleda densamma.

Då här ännu icke varit tal om den andra punkten, om kvinnans rösträtt, där jag äfven har reserverat mig, har jag, herr talman, för tillfället intet vidare att tillägga, utan anhåller att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande punkt.

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman! Min uppfattning och ståndpunkt i här omhandlade fråga är känd. Jag tillhör den grupp medborgare, som erkänner den grad af rättvisa, som ligger i krafvet att hvarje oförvitlig svensk medborgare skall hafva rätt att deltaga i val till den folkvalda kammaren. Jag vill, att detta rättfärdighetskraf skall tillmätas det vitsord och tillmötesgå i den grad, att hvarje svensk medborgare, i hvilken ställning han än må befinna sig, må hafva lika mycket att betyda vid dessa val — han må nu vara hög eller låg, han må vara en stor arbetsgifvare, fabriksägare eller arbetare: må de alla betyda lika mycket hvar för sig vid dessa val.

Men på grund däraf, att jag anser, att det är af nöden, att alla betyda lika mycket vid dessa val, måste jag fordra ett valsätt, hvarigenom minoriteterna kunna vara representerade; och det är därför jag måste hålla på det proportionella valsättet såsom det enda, som enligt min tanke har denna egenskap, att det lämnar rättvisa åt alla.

Redan i början af 1890-talet blef jag tilltalad af de proportionella valens idé, detta genom uppsatser i tidningarna Stockholms Aftonblad och Göteborgs handelstidning. När jag läste detta, tänkte jag genast, att det är det enda valsätt, som kan uppehålla detta representationsskick, kan hålla det uppe i aktning och anseende, det enda valsätt, som kan skaffa oss själfständiga representanter och undvika detta eländiga kompromissande vid valen, som nu faktiskt äger rum.

Vid 1902 års valstrid, då jag första gången uppträdde såsom riksdagsmannakandidat, uttalade jag mig i samma riktning, men

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

hade ock fullt klart för mig, att skall det proportionella valsättet kunna gå fram till seger, måste det ske under enkla former, som i möjligaste mån likna det nuvarande valsättets. Jag uttalade mig äfven redan då för så små valkretsar som möjligt, helst tremansvalkretsar. Under föregående period voro andra förslag uppe, och det var nära, att dessa skulle få framgång. Under sådana förhållanden, och då det valsätt, som var på tal, erkänts vara det *teoretiskt* mest riktiga, var det icke skäl att tala om mindre valkretsar och öfriga önskemål, och därför måste jag då lojalt böja mig för den uppfattning, som då rådde, den teoretiska uppfattningen.

Nu vid 1905 års valstrid blef detta förslag, praktiskt sedt, kasseradt, och framkom ånyo tanken på mindre valkretsar och enklare former.

Nu har jag för min del velat lägga det nya valsättet så nära som möjligt det gamla med majoritetsval. Jag har i det hänseendet, som herrarne ha sig bekant, framlagt en egen motion. Den erfarne och kunnige politiker, med hvilka jag rådförde mig, innan jag framlade min motion, hemställde, om jag icke skulle taga den Thieleska metoden. Men jag för min del ansåg att det valsätt, jag föreslagit i min motion, skulle ha mera utsikt att vinna framgång. Nu har konstitutionsutskottet pröfvat denna sak och funnit, att den Thieleska metoden är bättre. Och då är det naturligt, att jag böjer mig därför. Ty den är så god i och för sig, att den kan, i det förbättrade skick den föreligger, vara fullt tillfredsställande.

Det har sagts, att proportionalismen är död eller dömd af folket. Nej, jag är fullt förvissad om att i den förenklade form, hvori den nu föreligger till afgörande, den skall vinna terräng och har utsikt att tränga igenom och segra. Jag vill i det afseendet anföra något ganska betecknande från den trakt, jag tillhör. Jag har fått mig tillskickade adresser, undertecknade af mer än 500 valberättigade personer, hufvudsakligen från min valkrets. En annan sådan adress har kommit en min medrepresentant till del. Han kommer kanske att nämna därom senare. I dessa adresser har anförts följande: »Undertecknade anse, att införandet i vårt land af den allmänna politiska rösträtten, hvars princip numera blifvit erkänd inom alla läger, bör ske på ett sådant sätt, att intressemotsatserna inom samhället icke skärpas, utan förmildras. En valrättsreform, som starkt demokratiserar Andra Kammaren, men lämnar grunderna för Första Kammarens sammansättning fullkomligt oförändrade, skulle enligt vår mening skapa en ödesdiger klyfta mellan representationens båda hälfter och därigenom gifva uppslaget till en olycklig och kanske obotlig söndring inom själva nationen. Däremot skulle en samling af nationens krafter helt visst lättare åstadkommas och det inbördes förtroendet mellan samhällets skilda lager kraftigt stärkas, om den förestående valrättsreformen genomfördes i den riktningen, att *dels* alla meningsgrupper finge göra sig gällande i förhållande till sin styrka, *dels* hela representationsord-

ningen gjordes till föremål för en på rättvisa grundad revision, som i framtiden underlättade samarbetet mellan Riksdagens båda kamrar och på samma gång låte dem i folklig och nationell anda fylla sina grundlagsenligt bestämda uppgifter.

Ofvannämnda syftemål vinnas enligt undertecknades mening genom att principen om allmän, lika och direkt rösträtt i förening med proportionella val till Riksdagens båda kamrar inskrifves i vår riksdagsordning. Vi rikta därför till eder, herr riksdagsman, en vördsam vädjan, att ni täcktes vid rösträttsfrågans stundande behandling i Andra Kammaren verka för dess lösning i angifna riktning.»

Som sagdt, dessa adresser äro underskrifna af cirka 500 personer, och dessa äro till stor del kända, mycket kända män i det kommunala lifvet. Det är namn, som väga tungt i min hembygd. Jag vet, att på den andra adressen äfven sådana namn förekomma. Ibland dessa adressundertecknare finnas de, som 1902 och 1905 icke voro öfvertygade om de proportionella valens riktighet och rättvisa. Men nu äro de det, och de förklara, att i den förenklade och förbättrade form, hvori nu förslaget föreligger, anse de det vara lyckligt, om rösträttsfrågan löstes i den riktningen.

Här har talats om nödvändigheten att få en snabb lösning af rösträttsfrågan. Ja, mina herrar, efter den votering, som i dag har ägt rum i Första Kammaren, är det icke tvifvel om att om vi vilja ha en snar lösning af rösträttsfrågan, så måste vi beträda den väg, som nu med mycken själfuppoffring accepterats af Första Kammaren. Och det kunna vi vara ense om, att det icke är tänkbart, att i en öferskådlig framtid en annan uppfattning skall göra sig gällande hos Första Kammaren än den, som där blifvit uttalad i dag. Skall Första Kammaren kompletteras och omsättas på sätt som sker, blir det icke annorlunda under en lång följd af år. Nya val kunna ske, säger man, ja, jag är fullt öfvertygad, att den majoritet, som nu finnes i Första Kammaren, efter nya val kommer igen lika stark som förut. Ja, vilja ni underkänna Första Kammarens votum, då kränka ni våra grundlagar. I riksdagsordningen står i § 1: »Svenska folket representeras af Riksdagen, fördelad i två kamrar, den Första och den Andra, hvilka i alla frågor hafva lika behörighet och myndighet.» Vilja ni taga bort denna bestämmelse i grundlagen? Huru skulle ni kunna göra det? Är det tänkbart, att ni kunna få denna bestämmelse annullerad? Nej, det kunna ni icke. Utan våld och utan kränkning kunna ni icke inom snar framtid genomföra en rösträttsreform, som en så stor majoritet af politiskt erfarna och kloka män, som uppträd i dag i Första Kammaren, uttalat sig emot.

Jag vill vidare säga: I sägen, att det är endast Andra Kammaren, som skall representera svenska folket. Frågan om en- eller tvåkammar-system, den vägdes och pröfvades, när representationsförändringen skedde 1865. Då vägdes och frågades det: Skola vi ha en eller

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

två kamrar? Det bestämdes, att vi skulle ha två kamrar. Och sannerligen, skälen för tvåkammerssystemet äro icke mindre i dag än 1865. Eller hvar skall den minoritetens rätt, som tillvaratages genom tvåkammerssystemet, hvar skall den komma till beders, om Första Kammaren underkännes? Ha vi måhända fått en starkare konungamakt? Är det någon af eder, som anser, att konungamakten är starkare nu än 1865? Jag befarar, att vi ha en svagare konungamakt nu, än 1865 års lagstiftare trodde att vi någonsin skulle få i detta land. Jag tror därför, att det är nödvändigare än någonsin, att vi ha en stark representation i vår Första Kammare. Men det skall icke vara en de höga fyrkarnes kammare, utan det näringsidkande folkets, en svenska jordbrukarnes kammare i första hand, och därmed äfven en medelklassens kammare. Enkammerssystemet är pröfvadt och vägdt i andra länder och kasseradt i de allra flesta, vi ha det endast i några få länder här i Europa.

Det säges, att vi skola ha förtroende till våra nu orepresenterade medborgare. Ja, visst skola vi ha förtroende till dem och visa dem allt möjligt tillmötesgående, men vi skola icke tanklöst kasta oss i faror, som vi kunna undvika. Det har sagts en gång, att det svenska folket vore jordens mognaste och trognaste folk. Jag undrar, om detta icke varit skaldeord, som var en smula förflugit. Svenska folket är godt, men det är icke, i stort sedt, så moget, som många vilja hålla före. Det har visat sig, att stora skaror af detta folk följa ledare, som förespegla saker, som aldrig någonsin på denna jord kunna nås. Och om de komma till makten, och dessa åsikter få göra sig gällande, skola de fullkomligt ruinera vårt näringslif och drifva vårt land till branten af undergång. Så länge stora skaror af vårt folk följa sådana ledare, så länge kan man icke säga, att vårt folk är fullmoget. Och det är betänkligt att lägga makten i händerna på en kritiklös mängd.

Låt oss komma ihåg hvad som under den sista mansåldern passerat i vårt grannland Norge. Där var fråga om allmän rösträtt i början af 1880-talet. Då sade Björnstjerne Björnson: Det är icke så farligt att införa sådan, ty då den norska bonden vaknar, vaknar han till reaktion. Ja, den norska bonden och näringsidkaren borde vara färdig att vakna nu. Men i så fall finna de nog sitt folk i en annan situation, än då den föregående generationen beslöt allmän rösträtt för Norges land. Jag tror, att mångt och mycket, som under tiden skett på grund af denna sorglöshet, skulle man nu önska ogjordt, önska att det vore på annat sätt. Och förvisso i framtiden kommer nog det norska folket och den norska nationen att bittert få känna följderna af det elände, som dessa yrkespolitici dragit öfver Norge.

Må Sveriges hemmansägare och bönder, medan tid är, tänka på att få det ordnadt i detta afseende på ett sätt, som gör alla rätt och icke kränker någons rätt, men som förebygger slika faror som dem, hvilka gått öfver Norge.

Ja, herr talman, jag skall icke längre uppehålla tiden nu, utan jag skall inskränka mig till att instämma i det af herr Petersson i Påboda under förmiddagen gjorda yrkandet.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Herr Palme: Herr talman, mina herrar! Då det har sagts, att vi, som icke kunna acceptera det föreliggande proportionella valsättet, icke mäktat framlägga tillräckliga skäl för denna vår åsikt, så vill jag i detta afseende yttra några ord.

Proportionalisterna framhålla såsom det förnämsta skälet för sitt förslag, att detta förslag, det och intet annat, tillfredsställer rättfärdighetskrafvet. Detta framhölls i dag af herr Petersson i Påboda, och för några dagar sedan i ett högstämmt ögonblick yttrade han något i samma anda, då han citerade en framstående historie-skrifvare. Han sade: »Aktningen för hvar mans rätt, det är en grundtanke för vår historia», och han sökte ta den tanken till intäkt för sina åsikter i dagens stora fråga. Han sade, att proportionalismen häfdade denna rättsståndpunkt, medan densamma af hans motståndare, såsom orden torde ha fallit, *offras upp för partitintressenas efterlängtade envælde*. Jag vill protestera mot denna beskylning. De, som ha olika åsikter med den ärade talaren, de, som söka ett älskadt fosterlands och dess medborgares lycka under andra former än han, de äro förvisso i minst lika hög grad som han besjälade af aktning för hvar mans rätt. Ja, det är just detta begär att skänka rätt åt hvar man, som utgör själfva grunden till den lösning af rösträttsfrågan, kring hvilken vi frisinnade sedan åratal fylkat oss. Vare det så långt ifrån mig att vilja klandra dem, som hålla för äkta och fullödiga den förgyllning af rättvisa, hvarmed man sträfvat att omge det föreliggande förslaget till proportionella val. Men jag tror mig kunna ådagalägga, att den åsyftade rättvisan icke vinnes, och att alltså förgyllningen icke håller provet.

Om man genomgår det, som från proportionalisternas sida under denna vår har sagts och skrifvits angående det nu föreslagna valsättet, så skall man finna, att man åter har anfört alla de skäl, som androgos i fjol och förfjol för de då framlagda förslagen. Valsättet tillförsäkrar, skrifver en professor, en framstående medlem af Första Kammaren, »alla stora intressen att komma till sin rätt». På ett möte talade för en tid sedan en riksdagsman om huru detta valsätt »tillförsäkrar minoriteterna rätt», och jag läste i en tidning häromdagen, hurusom samma valsätt »garanterar tillräckligt starka grupper att blifva representerade i förhållande till sin styrka».

Då man nu vill rörande 1906 års förslag tillämpa allt detta, som framhölls rörande föregående förslag, så må man fråga sig, om dessa samma omdömen verkligen *kunna* fällas rörande det nu föreliggande förslaget. Enligt den proportionella metoden är representationen att förlikna vid en karta, som återger de geografiska

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

ytformerna, noggrannare allteftersom kartans skala är stor. Om vi gå ut i klubben och titta på kartan öfver Stockholm, se vi hvarje gata, hvarje kvarter i staden återgifna, men där finnes också en världskarta, på hvilken hela Stockholm endast förefaller som en liten prick. Det är så med det proportionella valsättet, att ju flera representanterna äro för en valkrets, dess noggrannare afspeglas i detta val representanternas meningsskiftningar inom valkretsen. Jag vill citera några ord från proportionsvalskommittén; där läser jag: »Ju större valkretsarna göras, desto mera hänsyn toges till de små minoriteterna, och desto noggrannare kunna platserna fördelas i proportion till partiernas styrka.» I fjolårets förslag omfattade, som herrarna minnas, valkretsar hela län, sålunda med ett betydande antal representanter. Då emellertid dessa stora valkretsar utsattes för en fullkomligt nedgörande kritik, ansåg sig proportionalismen i år böra minska valkretsarnas storlek, så att enligt det föreliggande förslaget representanternas antal sålunda skulle uppgå till i regel tre à fyra för hvarje valkrets. Då dessa små valkretsar sålunda erhålla få representanter, kunna de därför alldeles solklart icke företräda andra än de allra mest betydande meningsgrupperna, medan de mindre meningsgrupper, som vid fjolårets förslag erhöilo en proportionell representation, måste finna sig i att bli representerade af andra än sina egna. Att nu vilja på dessa små valkretsar tillämpa de omdömen i detta afseende, som rörande fjolårets stora valkretsar kunde ha ett visst berättigande, är gifvetvis orimligt. Tvärtom läses det i det af mig nyss citerade kommittébetänkandet följande ord: »Vid små valkretsar erbjuder ingen proportionell valmetod någon verklig garanti för minoriteternas rätt.»

Om nu denna omständighet, de små valkretsarne, har till följd, att metodens äsyftade rättvisa mot minoriteterna rubbas, så finnes det därjämte i själfva den nu föreliggande förenklade metoden inneboende svagheter och felkällor, som göra, att den ur praktisk såväl som vetenskapligt-matematisk synpunkt icke kan accepteras. Jag vill ange ett par exempel: Om i en valkrets det finnes tre partier, två större partier, ungefär lika stora, och ett mindre parti, hvilket är ungefär hälften så stort som hvar och ett af de andra partierna, och om nu dessa tre partier skola välja fem representanter med tillämpning af det senaste Phragméniska systemet, så få de mycket riktigt sina representanter: de två stora partierna två hvardera, och det lilla partiet en. Men om dessa partier skola välja endast tre representanter, då blir följden den, att de få hvar sin representant, således det lilla partiet, hvilket endast representerade en femtedel utaf hela antalet röstberättigade, får en tredjedel utaf representanterna. Detta måtte väl herrarna medgifva vara ett alltför stort gynnande af minoriteten. Men minoritetens rätt kan med samma exempel alldeles illuderas, ifall de båda stora partierna ingå valkartell på det viset, att de utöfver sina särskilda kandidater

ta ett namn gemensamt. Då kan det mycket lätt hända, att dessa två stora partier få tre representanter, och det lilla partiet icke får någon.

Jag har tagit mig friheten att med talmannens begifvande här i kammaren utdela ett par blad, innehållande några exempel på absurditeter, härledda ur det proportionella valsättet; dessa exempel äro följande:

*Om valrätten
till Andra
Kammaren.
m. m.
(Forts.)*

Exempel I.

Fem representanter skola väljas.

Kandidaterna.	Partiernas styrka.	Hälften däraf.	Tredjedelen.	Fjärdedelen.	Femtedelen.
<u>A</u> , <u>B</u> , <u>C</u> , D, E	3,000	1,500	1,000	750	600
<u>F</u> , <u>G</u>	1,160	580	—	—	—
<u>H</u> , G	1,100	550	—	—	—
D, E.....	48	24	16	—	—
B, C, H.....	18	9	6	—	—
B, E, F.....	24	12	8	6	—
Kandidat.	Första	Andra	Tredje	Fjärde	Femte
	s a m m a n r ä k n i n g e n.				
A	3,000	1,500	1,000	1,000	1,000
B	<u>3,042</u> *)	—	—	—	—
C	3,018	<u>1,509</u> *)	—	—	—
D	48	48	48	48	48
E	72	60	60	56	56
F	1,184	1,172	<u>1,172</u> *)	—	—
G	0	0	0	580	<u>1,130</u> *)
H	1,118	1,109	1,106	<u>1,106</u> *)	—

*) Vald.

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

Exempel II.

Om i ofvanstående *exempel I.* F och G icke understrykas,
blir resultatet af sammanräkningen följande:

Kandidat.	Första	Andra	Tredje	Fjärde	Femte
	s a m m a n r ä k n i n g e n .				
A	3,000	1,500	1,500	<u>1,000*)</u>	—
B	<u>3,042*)</u>	—	—	—	—
C	3,018	1,509	<u>1,509*)</u>	—	—
D	48	48	48	48	798
E	72	60	60	60	<u>810*)</u>
F	1,184	1,172	592	592	592
G	2,260	<u>2,260*)</u>	—	—	—
H	1,118	1,109	559	556	556

Exempel III.

Tre representanter skola väljas.

Kandidaterna.	Partiernas styrka.	Hälften däraf.	
<u>A</u> , B	3,000	1,500	
<u>C</u> , D	2,400	1,200	
<u>D</u>	400	—	

Kandidat.	Första	Andra	Tredje
	s a m m a n r ä k n i n g e n .		
A	<u>3,000*)</u>	—	—
B	0	1,500	1,500
C	2,400	<u>2,400*)</u>	—
D	400	400	<u>1,600*)</u>

*) Vald.

Exempel IV.

Fem representanter skola väljas.

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

Kandidaterna.	Partiernas styrka.	Hälften däraf.	Tredjedelen.	Fjärdedelen.	Femtedelen.
A, B, C, D, E	123	61	41	30	24
M, N, O	59	29	19	14	11
O, P, Q	58	29	19	14	11
Kandidaterna.	Första	Andra	Tredje	Fjärde	Femte
	s a m m a n r ä k n i n g e n .				
A	<u>123*</u>)	—	—	—	—
B	123	61	<u>61</u> *)	—	—
C	123	61	61	<u>41</u> *)	—
D	123	61	61	41	<u>30</u> *)
E	123	61	61	41	30
M	59	59	29	29	29
N	59	59	29	29	29
O	117	<u>117</u> *)	—	—	—
P	58	58	29	29	29
Q	58	58	29	29	29

I det första exemplet är det tre hufvudpartier och några stänkröster. Det är för öfrigt, mina herrar, alldeles samma exempel, som af proportionalisterna själfva har anförts i denna lilla broschyr, hvilken kallas: »*Är proportionalismen död och begravnen?* Om vi ta samma siffror och samma styrka på partierna, men partierna vilja begagna sig af den rätt, som förslaget medger dem att stryka under vissa namn, och namn understrykas så som i detta exempel är visadt, då blir följden, att det stora partiet, som har 3,000 röster, endast får två representanter, medan de andra bägge partierna, hvilka icke nå upp till mer än 2,260 röstande, få tre representanter. Detta må väl vara ett tydligt bevis på att metoden icke tillgodoser rättvisan. Om i samma exempel kandidaterna F. och G. icke understrykas, då blir enligt exempel 2 resultatet det, att det första partiet får

*) Vald.

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

fyra representanter och de andra endast få en representant tillsammans; och det må väl vara alldeles tydligt, att detta är fullkomligt orättvist. Om herrarne titta på det tredje exemplet, så framgår däraf följande. Där är det tre partier och där strykas A. och C. under. Då blir följden den, att det stora partiet, som har långt flera röster än de båda andra partierna tillsammans, endast få en representant, och de andra en vardera. I det fjärde exemplet skola fem representanter väljas. Med de siffror, som där stå, så visar det sig, att det stora partiet får disponera öfver icke mindre än fyra, medan de andra båda partierna, hvilka tillsammans äro ungefär lika starka som det här stora partiet, få bara en representant.

Herr Petersson i Påboda medgaf under sitt anförande i förmiddags, att fjolårsförslaget var mycket omständligt och medförde för många arrangemang. Nu hade man, som han sade, »utan alla anspråk» framlagt till påseende ett nytt, förenkladt valmetodsförslag. Herrarne behagade finna utaf de exempel jag nyss anförde, att det nog var ganska klokt utaf den, som framlade detta förslag, att framlägga det *utan alla anspråk*. Herr Petersson sade vidare i fortsättningen, att vi ej hört, att denna metod ej verkade proportionellt. Jag tror mig med mina exempel alldeles tydligt ha visat och ådagalagt, att metoden i många fall verkat helt enkelt på ett mot billighet och rättvisa och äfven mot sann proportionalitet stridande sätt. Och denna valmetod vill man nu införa, icke blott för de direkta valen till Andra Kammaren, utan jämväl för de indirekta valen till Första Kammaren. Men vi veta alla, att man vill införa den, icke vid valen *till* utan vid valen *inom* de valkorporationer, hvilka ha att utse ledamöterna utaf Första Kammaren. Veta herrarne, ha herrarne betänkt, hur det står till med dessa val till Första Kammaren? Jag har gjort en liten undersökning angående detta och funnit, att, äfven om inte en enda utaf alla dem, som förlora sin rösträtt här i Stockholm på grund af att de icke fullgjort sin skatteplikt, äfven om icke en enda sådan uraktlåte att betala skatt, så att följaktligen alla dessa stora skaror af arbetare ägde rösträtt, kunna här i Stockholm nio — säger nio — % utaf de röstberättigade, om de äro eniga, tillsätta stadsfullmäktige i Stockholm. Hvad landsbygden beträffar, står det så, enligt den senast offentliggjorda statistiken, att där, i fall de äro eniga, 7 % af de röstberättigade kunna tillsätta ledamöterna i landstingen. Nu säger herr Petersson, att det i alla fall finnes minoriteter inom landstingen, och han citerade en hel mängd exempel från landsting, där vid val af riksdagsmän till Första Kammaren det ådagalagts, att det funnits minoritetsgrupper. Ja, detta är nog sant, det vet jag lika väl som den ärade talaren, men där är det sällan de stora politiska synpunkterna, som äro bestämmande för meningsolikheterna, det är ofta nog lokala och andra mindre principiella olikheter. I politiskt afseende har olikheten i allmänhet visat sig vara af jämförelsevis liten betydelse. Reformen blefve allt ändå, hvad Första

Kammaren beträffar, en *skenreform*. Det vore nog till slut Första Kammaren plus en minoritet i den Andra, som i en hel mängd frågor hade det afgörande ordet.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Herr Petersson talade om Finland. Ja, det landet känner äfven jag ganska väl till. Men jag tror icke, att min ärade vän herr Petersson känner till fullt så väl, under hvilka förhållanden rösträttsreformen i Finland blifvit framförd. Och ej heller tror jag, att han skulle vilja köpa genomförandet af sin älsklingstanke, de proportionella valen, till det pris, som man därför får betala i Finland, nämligen införandet af *enkammarsystem*.

Första Kammaren har nu fattat sitt beslut, och beslutet lyder: ett bleklagdt nej på svenska folkets vid 1905 års val uttalade mening. Man har talat i dessa tider så mycket om nationell samling, och alla känna vi ett starkt behof af nationell samling. Men samlingen kan ej komma till stånd, förr än denna fråga blifvit löst i enlighet med de önskingar, som förefinnas hos folkets flertal. Så länge denna fråga skiljer medborgare från medborgare, utestängande flertalet, medan mindretalet sitter vid makten, så länge kunna vi icke vänta något fruktbringande kulturellt och materiellt reformarbete i vårt land.

Efterse vi nu, hvilka de äro, som högst och ifrigast ropa på nationell samling, så tror jag, att, om än denna lösen för oss alla är kär, den dock mest föres på läpparna af dem, som stå högern nära, dem som stå Första Kammaren nära. Må då högern också genom uppoffringar visa, att den vill samlingen. För 40 år sedan visade Sveriges ridderskap ett ädelt exempel af uppoffring. Finlands ridderskap beträder i dessa dagar samma bana. Vi liberaler hafva också visat oss mäktiga att på endräktens altare offra önskemål, som äro oss kära. Tro herrarne, att det är så lätt för mig och andra, som vilja hafva rösträtt utan skattestreck, att gå med på regeringens af många garantier omgärdade förslag. Å nej, men vi göra det likväl och göra det gärna, ty vi hoppas att på den vägen nå den nationella samling, som vi alla längta efter. Vi hoppas att på den vägen komma bort ifrån den uppsplitande strid, som nu pågår. Det synes, som om Första Kammaren icke hade denna uppfattning. Det synes, som om Första Kammaren hvarken ville göra uppoffringar eller eljest möta oss på halfva vägen.

I det jag, herr talman, yrkar bifall till reservationen, vill jag tillåta mig att uttrycka den innerliga önskingen, jag vågar icke säga förhoppningen, att medkammarens beslut i dag icke måtte gjuta olja på lågorna och att det icke måtte i allt för hög grad komma den nationella samlingens friska källsprång, som vi alla törsta efter, att rinna ut i splitets ofruktbara ökensand.

Friherre Hermelin: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att endast några ögonblick få upptaga kammarens tid med

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

anledning af ett par förebräelser, som jag i förmiddags mottog från ett par ärade kammarledamöter.

Jag skall då be att först få vända mig till herr Sandin, som i mycket starka ord förebrädde mig den vädjan, jag gjorde, hvilket — jag erkänner det villigt — kunde hafva varit bättre uttryckt och bättre framställd. Min förbrytelse var endast den, att jag hänvände mig till de ärade representanterna på värmlandsbänken med ett citat af den store värmlandssonen Esaias Tegnér. Jag hänvände mig ju ögonblicket därpå med citatet i fråga till kammaren i dess helhet. Jag kunde för öfrigt lika gärna hafva vändt mig till skånebänken, därför att Tegnér i många år var professor i Lund, eller till kronobergsbänken, när han i många år var biskop i Växjö. Jag trodde emellertid, att det skulle vara för herr Sandin och hans kamrater på värmlandsbänken, liksom för mig, kärt att höra ett ord af den utomordentligt snillrike mannen, en af vårt lands störste söner, och att lyssna till och beundra honom, äfven om han uttalar en åsikt helt och hållet stridande mot ens egen. Jag lofvar emellertid herr Sandin att för framtiden vara mera försiktig i mina retoriska utflykter.

Hvad sedan beträffar herr Janssons i Djursåtra ganska häftiga angrepp på en del af mitt i förmiddags hållna anförande, skall jag äfven be att få yttra några ord. Jag har länge varit medveten om det riskabla i att använda bilder. De tjänstgöra vanligtvis alltid som ett tveeggadt svärd. Men genom herr Janssons svar blef jag lifligt öfvertygad om sanningen däraf, att man icke bör annat än med allra största försiktighet och rent af med öfverdrifven tydlighet framställa de bilder, hvarmed man söker belysa sina uttalanden. Herr Jansson förklarade, att det var »ovärdigt, olämpligt och opassande» att från denna plats framställa en bild, som jag tillät mig använda och som jag nu icke bryr mig om att upprepa. Herr Jansson sade som en protest mot mitt uttalande, att vi väl icke kunna säga, att Riksdagens båda kamrar ensamma ega dispositionsrätten till makten, utan att denna bör tillkomma folket i sin helhet. Ja, det är ett ofta hört uttalande, att de nu maktägande skulle sakna laga åtkomsthandlingar till sin politiska makt. Detta uttalande kan dock aldrig försvaras eller förklaras. Ty våra åtkomsthandlingar äro fullt klara. De heta »Sveriges riksdagsordning», och denna åtkomsthandling är daterad den 22 juni 1866, och den är hevitnad på sin tid af hela det svenska folkets jubel och fulla gillande. Jag erkänner nu, att denna åtkomsthandling bär den respektabla åldern af 40 år. Men man talar ibland om den, som om den vore en fossil vidunderlighet, framgräfd ur oräkneliga tidsåldrars ogenomträngliga skikt. Jag har icke velat påstå annat än att vi äga full moralisk skyldighet att öfverlåta denna åtkomsthandling på de nu rösträttslöse; och hvad var det annat än detta, som jag stod och sade här på förmiddagen. Men sedan jag varnat för den uppfattningen, att man skulle tillskrifva misstro mot de rösträttslöse det motstånd mot Kungl. Maj:ts förslag, som har för-

nummits, och sagt, att denna uppfattning vore att betrakta som fullkomligt falsk, så upptager herr Jansson i Djursätra åter detta tema, misstron, d. v. s. raka motsatsen till hvad jag sade. Han upptager icke hvad jag sade, utan motsatsen till hvad jag sade, och genompryglar sedan under kammarledamöternas jubel och bravorop denna motsats på det allra obarmhärtigaste. Efter som man icke kan bli rätt förstådd, om man icke, såsom man säger, »vänder bokstafligen ut och in på sig», skall jag be att för herr Jansson få afgifva den bekännelsen, att jag för min del älskar den svenska kroppsarbetaren, och den man älskar, den misstror man icke, men man kan misstro ett föreslaget system, som icke har med dessa privata känslor att skaffa.

Då man på detta sätt hör, huru äfven framstående representanter draga fram denna gamla käpphäst, misstron, kommer man att tänka på ett kägelspel, som tusen gånger slås omkull för att åter tusen gånger resa sig med obönhörlig träartad envishet. Jag vågar påstå — och det är med bäfvan, som jag ännu en gång citerar en skald; denna gång dock en tysk, — jag vågar påstå, att det var mot en sådan argumenteringskonst, som den store Göthe en gång sade: Mot en sådan »kämpfen die Götter auch vergebens».

Det bästa vi kunna göra, huru det än går med rösträttsfrågan, och hvilken åsikt än blir den segrande, det är att söka bibringa, hvar och en i sin mån, de djupa leden i vårt land den riktiga föreställningen, att det råder god vilja på alla håll att lösa denna viktiga fråga, och att upplysa folket, antingen de sedan vilja antaga proportionalisternas förslag eller ett förslag i enlighet med Kungl. Maj:ts föreliggande förslag, om hvad proportionalismen innebär, och sedan låta det välja, men icke låta det fortfarande gå i vidskepliga vanföreställningar om denna proportionalistiska metod. Så t. ex. minnes jag sedan föregående höst åtminstone en riksdagsmannakandidat — han kom då verkligen aldrig in i kammaren —, som vid tiden för valen lefde i den alldeles orubbliga, fasta föreställningen, att med proportionella val menades, att hvar och en finge rösta i proportion till det fyrktal, efter hvilket han skattade. Inför en sådan politisk vederhäftighet erinrar man sig sannerligen det gamla visdomsordet: »i de blindes rike är den enögde kung.»

Herr Olsson i Fläsbro: Herr talman! Den pågående rösträttsdebatten är i flera afseenden lik den, som fördes af ridderskapet och adeln under decemberdagarna 1865 om det då hvilande förslaget till representationsreform. Nu såsom då äro lagstiftarne medvetna om ögonblickets allvar, medvetna om att det kungliga förslaget, i stort sedt, uppbäres af en allmän folkmening, till hvilken på senare tiden anslutit sig mång tusenden, hvilka förut uttalat betänkligheter mot allmän rösträtt och majoritetsval, samt medvetna om att faran af ett uppskof kan vara större än utsikten att därigenom erhålla en mindre långt gående reform. Dessutom ser jag äfven en annan

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

likhet emellan regeringens förslag af år 1865 och det nu föreliggande, nämligen den, att, liksom det förstnämndas motståndare togo grundligt fel, då de förespådde, att ett bifall till detsamma skulle föra landet till olycka och fördärf, så skola äfven motståndarne till det nu föreliggande komma att göra samma erfarenheter, därest det upphöjes till grundlag. Då jag för min del finner det kungliga förslaget i hufvudsak godt, och då jag är särskildt angelägen om att få denna viktiga fråga löst i lugnets och tillmötesgåendets tecken, så kommer jag gifvetvis att rösta för detsamma. Jag vill visserligen icke — för att låna en bild, som användes på riddarhuset för öfver 40 år sedan — betrakta det nu föreliggande förslaget som en segelslup, hvilken, sirad med rosor och vimplar, med musik i fören och smekt af förliga vindar, genast skall föra nationen till lycksalighetens ö; men jag ser ännu mindre i detta förslag det drakskepp, som nalkas våra kuster i afsikt att där sprida ödeläggelse och död. Betrakta vi förslaget utan öfverdrift åt någondera hållet, så synes det mig, att vi alla borde kunna vara ense i det omdömet: Si, det är ganska godt.

Men jag har icke begärt ordet endast för att säga detta. Jag har också gjort det för att bli i tillfälle att yttra några ord om de proportionella förslag, som äfven åtfölja detta konstitutionsutskottets utlåtande.

När jag inom Riksdagen eller eljest tvingats att, efter måttet af mina krafter, pröfva stora förslag, så har jag vanligen till att börja med sökt efter en utgångspunkt. Så äfven i fråga om de förslag till proportionellt valsätt, som här föreligga. Utgångspunkten har blifvit den frågan: Hvad är Första Kammarens uppgift? Svaret på denna fråga har jag funnit såväl i Kungl. Maj:ts rösträttsförslag till 1862—1863 års riksdag som också af konstitutionsutskottets däröfver då afgifna utlåtande. Af dessa båda aktstycken framgår klart och tydligt, att, då stats- och justitieministern Louis de Geer föreslog majoritetsval till en folkvald kammare med lika rösträtt och därvid satte strecket så lågt som till 800 kronor, hvarigenom alla, som på den tiden ansågos äga något politiskt intresse och förstånd skulle få rösträtt, så befarade han, att därigenom skulle tillföras andra kammaren ett afsevärdt antal män, hvilka saknade det politiska intresse och den mognad, som erfordras för att fatta gagneliga och för landet lyckliga beslut. För att häfva denna farhåga föreslog han bildandet af äfven en Första Kammare, där intelligensen och förmögenheten skulle ha sitt säte, och hvars uppgift skulle vara att dels tillföra Riksdagen en välbehöflig fond af allmänt förstånd, dels också — och detta hufvudsakligen — att motstå sådana beslut af Andra Kammaren, hvilka visserligen kunde grunda sig på det allmänna tänkesättet hos majoriteten af den politiskt tänkande delen af nationen, men icke kunde betraktas som denna majoritets öfverlagda och varaktiga tanke. Trots det att Första Kammaren enligt grundlagen har samma behörighet och myndighet som den Andra, så är således

i själfva verket den förstnämndas hufvuduppgift att vara en återhållande kraft, en uppgift, som den också — det må man rättvisligen erkänna — fullgjort på ett samvetsgrant sätt.

Måste det sålunda anses obestridligt, att Första Kammaren från början tillagts en sådan uppgift och enligt tvåkammerssystemets natur ej gärna kan hafva någon annan, så är det också utan vidare själfklart, att tanken på proportionella val enbart till Andra Kammaren, med bibehållande af den första oförändrad, måste helt enkelt vara absurd. Ty med ett sådant proportionellt valsätt enbart till Andra Kammaren skulle man i själfva verket inom denna Andra Kammare vinna hvad man afsett med den Första Kammarens bildande och således göra den kammaren oberättigad. Jag föreställer mig också, att, om Louis de Geer föreslagit eller kommit att tänka på ett sådant valsätt till en folkvald kammare, han icke skulle ägnat den ringaste tanke åt ett öfverhus. Nu föreligger icke den frågan så aktuellt som förut, men eftersom Första Kammaren i dag varit nog vänlig att grafsätta förslaget om enkelproportionalismen genom att utan votering afslå herr Billings motion, har jag ansett det icke vara ur vägen att här uttala några afskedsord öfver densamma.

Men nu är jag motståndare icke blott till halfproportionalismen utan äfven till helproportionalismen, isynnerhet i den form, som den fått i konstitutionskottets och herr Peterssons i Påboda förslag. Jag är detta för det första därför, att äfven dessa förslag, i likhet med alla andra proportionella sådana, vare sig de kallas enkla eller dubbla, inveckla valproceduren så, att isynnerhet vi bönder komma att bli lurade. Bönderna äga nämligen i ännu mindre grad, tror jag mig våga säga, än andra samkällsklasser förmågan att inse betydelsen af enighet och sammanhållning för att kunna hemföra den bästa möjliga seger. Dessutom äro bönderna i allmänhet icke så litet envisa, och denna envishet gör, att de säkerligen skulle få mycket svårt att släppa den kandidat, som de känna och värdera, för att i stället rösta på en, som de kanske icke hört talas om förut. Detta jämte andra omständigheter, som äro förknippade med själfva valproceduren, gör att jag är motståndare äfven till helproportionalismen.

Vidare är jag motståndare till konstitutionsutskottets förslag, emedan detta enligt min uppfattning icke komme att tillföra Första Kammaren något afsevärdt antal frisinnade element; snarare är det anledning tro, att den kammaren skulle komma att blifva bra nära oförändrad. Dessutom skulle Första Kammaren komma att genom detta valsätt få ett valbehöfligt stöd i Andra Kammaren, med hvars tillhjälp tyngdpunkten i de gemensamma voteringarna utan tvifvel komme att helt förläggas till Första Kammaren.

Och slutligen, mina herrar — för att icke bli alltför lång i mitt anförande — är jag motståndare till konstitutionsutskottets och äfven till herr Peterssons i Påboda förslag, därför att dessa förslag äro — orättfärdiga. Det är kanske djärft af mig att göra ett

*Om alrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

sådant uttalande, då en förslagsställare redan på middagen uttalat en alldeles bestämdt motsatt mening och gjort detta på ett mycket kraftigt sätt. Visserligen är det meningen, att detta förslag skulle åta alla samhällsklasser, och således äfven åta småfolket och arbetarne i allmänhet, gifva rättighet att tillsätta representanter i Andra Kammaren, hvart och ett parti i förhållande till sin styrka; men då det blir fråga om att välja ledamöter till Första Kammaren, skulle alla småfyrkarnes män i regel bli uteslutna. Ty ingen af herrarne kan vara omedveten om, att dessa småfyrkar hafva liten eller ingen betydelse, när det gäller val af elektoror till landstingsmän. Och förhållandet skulle bli detsamma, eller åtminstone icke nämnvärdt bättre, äfven om herr Peterssons i Påboda förslag om en ytterligare begränsning af den kommunala rösträtten blefve genomfördt. Inför sådana förhållanden peka förslagen, vare sig det är fråga om konstitutionsutskottets eller herr Peterssons i Påboda, ovillkorligen dithän, att småfolket och arbetarne visserligen skulle få rösträtt när det gällde val till Andra Kammaren, men däremot i regel icke vid val till Första Kammaren, hvaremot de mera besuttna skulle erhålla dubbel rösträtt, i det att de först skulle tillerkännas rättighet att utse sitt bestämda antal representanter i Andra Kammaren, men därutöfver välja så godt som hela Första Kammaren. Den, som kan kämpa för en sådan lösning af rösträttsfrågan och på samma gång tror, att däraf skall följa den nationella samling, hvarom så mycket talats i våra dagar och som vi alla eftersträfvat, den har enligt min tanke icke aktat på tidens tecken.

Hvarför är nu en ganska stor del af landtmännen, äfven i denna kammare, motståndare till det kungl. förslaget? Jo, så vidt jag förstår, är det dels därför att de frukta att, om förslaget bifalles, det skall bli en ganska stark socialistinvasion i denna kammare, dels också därför, att de äro öfvertygade om, att de genom ett bifall till detsamma skulle så att säga underskrifva sin egen politiska dödsdom. Beträffande den första farhågan är det alldeles klart, att regeringens förslag skulle komma att visa en ganska stor verkan till förmån för de nu utestängda. Men detta är väl också meningen med reformen i fråga. En reform, som icke komme att förläna de utstängda något afsevärdt inflytande, kunde väl icke godkännas af dessa nu utestängda ens för ögonblicket. Jag tror också, att det är bättre för landet och dess framtid, om de nu missnöjda få något inflytande på Riksdagens angelägenheter, i stället för att hållas helt utanför. Ty om de finge sådant inflytande, så skulle däraf väl också följa ett ansvar, hvilket de för närvarande icke känna. Då jag har den uppfattningen, är jag också öfvertygad därom, att de, som i mer eller mindre grad skulle komma att taga arf här i Riksdagen efter oss, också skulle komma att känna ett sådant ansvar i ännu högre grad än väljarne själfva. Ty riksdagsmannakallet medför ansvar, och känslan däraf medför betänksamhet. Jag tror således

icke, att denna fara är på långt när så stor, som en del nu föreställer sig.

Och hvad slutligen angår den af många närda farhågan, att bönderna skulle bli så godt som helt och hållet utsopade ur Andra Kammaren, om regeringens förslag bifölles, så får jag säga, att jag aldrig trott och ej heller tror därpå. Lika litet som de fingo rätt, hvilka spådde, att om 1866 års reform genomfördes, däraf skulle blifva en följd ett stort, kraftigt och kompakt bondregemente i Andra Kammaren, lika litet komma ock de att få rätt, som nu profetera om ett kompakt socialistregemente. Fortfarande som hittills kommer utan tvifvel denna kammare att bestå af ledamöter af alla stånd och villkor och med olika politisk läggning. Och dessutom må vi komma ihåg, mina herrar, att det är meningen, att det är äfven för framtiden svenska män, som skola föra svenska folkets talan i riksförsamlingen, och hvilka, jag är förvissad därom, skola i samma grad som vi känna ansvar och efter måttet af sina krafter arbeta för fosterlandets sanna välfärd.

Jag är lifigt öfvertygad, mina herrar, — och nu riktar jag några slutord till de betänksamma bland landtmännen — att ögonblicket nu är inne att göra samma offer, som gjordes af de två högre stånden för 41 år sedan. En sådan högsinnad handling från vår sida har både sin anledning och sin belöning. Anledningen är den, att frid och sämja icke kunna inträda förrän de mångtusende oförvitliga medborgare, som nu äro utestängda, få den rösträtt, hvar efter de sträfvat, och det med rätta, under så många år. Och belöningen skall framför allt blifva den, att vi, för att begagna Louis de Geers ord, skola vara medvetna därom, att vi i ett stort ögonblick för fosterlandets välfärds skull vunnit den största seger, som kan vinnas, segern öfver oss själfva.

Jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Nydal: Herr talman! Den ärade ledamot af konstitutionsutskottet, som i förmiddags inledde denna debatt, framhöll nödvändigheten af att rösträttsfrågan *snart* löses såsom den viktigaste, ja, afgörande synpunkt, ur hvilken Riksdagen nu hade att se och behandla denna fråga. Äfven jag tror, att denna synpunkt är synnerligen viktig, om också icke den enda afgörande. Jag tror, att rösträttsfrågan måste lösas före utgången af innevarande treårsperiod. Men på hvilken af de här föreslagna vägarna är sannolikheten störst för att så skall ske? Ja, därom äro meningarna ju delade. Att det för tillfället icke kan ske på den väg, som Kungl. Maj:t anvisat, är uppenbart, sedan Första Kammaren fattat sitt beslut. Däremot står den utväg, som konstitutionsutskottet förordar, ännu öppen, och Andra Kammarens majoritet har nu, liksom vid de två föregående riksdagarna, i sin hand att bestämma, om det nu skall blifva ett positivt resultat eller icke. Den skall bestämma sig för det senare. »Ty», har det sagts, »det är Första Kammaren, som i

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

denna fråga skall böja sig för Andra Kammarens majoritet.» Jag vill icke yttra mig angående det berättigade i ett sådant påstående. Jag vill blott uttala som min mening, att Första Kammaren icke torde anse, att Andra Kammarens majoritet är så imponerande eller utgör en så oomtvistlig exponent för valmännens mening, att den af denna orsak skulle finna sig föranlåten att så snart utrymma den nya position, som den nu intagit, och biträda det kungliga förslaget. Hade vid förra riksdagen ett helproportionalistiskt förslag förelegat på samma sätt som nu, så är det väl ingen här, som på allvar betviflar, att det då hade godkänts äfven af Andra Kammaren, och i så fall är det högst sannolikt, att det nu hade varit grundlag. Jag tror också, att om valmännen i höstas ställts i valet mellan det så kallade Påbodaförslaget och regeringsförslaget, det icke är så alldeles säkert, att de hade utdömt det förra. Striden stod då mellan den så kallade halfproportionalismen, särskildt den af kommittén utarbetade metoden, och majoritetsvalen. Och hur är det för närvarande ställdt med opinionen här i kammaren? Fler-talet kommer att rösta för det kungliga förslaget, det veta vi ju, men om vi frånräkna alla dem, som i detta förslag endast se, om jag så får säga, inkörsporten till en rösträttsreform i enlighet med den af herrar Branting med flere väckta motionen, så tror jag, att det icke är flera, som vilja ha regeringsförslaget, än de som vilja ha det af konstitutionsutskottet framlagda. Men må så vara, att Första Kammaren bör vika för Andra Kammarens majoritet, antingen denna är större eller mindre, så måste man väl ändå räkna med det faktiska förhållandet, att Första Kammaren ännu har grundlagsenligt veto, och att den icke synes benägen att så snart falla undan i denna sak.

När man söker bilda sig en mening om hvilket af två eller flera förslag, som underställts Riksdagens pröfning, kan ha största utsikten att en gång blifva Riksdagens beslut, så får man väl äfven taga någon hänsyn till dessa förslags egen beskaffenhet, ty man tror ju så gärna, att det, som man själf efter mogen pröfning anser vara det bästa, också skall ha de bästa utsikterna till framgång. Men nu är det min verkliga öfvertygelse, att det proportionella valsättet, tillämpadt på båda kamrarna, innebär en för vårt folk *lyckligare* lösning af rösträttsfrågan än den, som skulle vinnas genom antagande af det kungliga förslaget; och därför har jag svårt att släppa den tanken, att, om man vill en *snar* lösning, äfven denna bör sökas på helproportionalismens väg. Man säger visserligen, att reformen enligt konstitutionsutskottets förslag blifve för Första Kammarens del blott skenbar. Äfven jag beklagar, att de ärade motionärerna icke togo steget fullt ut och föreslogo proportionella val jämväl till landsting och stadsfullmäktige, och jag tror, att de utan fara för samhällets lugna utveckling äfven kunnat föreslå en ansevärd starkare reducering af röstskalan vid dessa val, än de gjort, då de föreslagit en sänkning af det kommunala röstmaximum på landet

från 5,000 till 1,000 röster. Jag finner likaledes beklagligt, att utskottsmajoriteten icke uttalat någon sympati för denna sänkning, som, det veta vi nu, Första Kammaren icke skulle afvisa. Men då jag beklagar dessa underlåtenheter, så gör jag det mer af hänsyn till reformens utsikter till framgång vid innevarande riksdag än därför att den skulle blifva otillfredsställande. Jag är nämligen öfvertygad, att den proportionella valmetoden, om den infördes till Riksdagen, snart skulle komma att tillämpas jämväl vid de kommunala valen, således äfven vid val af landstingsmän och stadsfullmäktige, och jag kan icke tänka mig, att Första Kammaren, därest ett sådant förslag som Påbodaförslaget antagits såsom hvilande, skulle, med risk att se det förkastadt af 1909 års Riksdag, motsätta sig ett af Andra Kammarens majoritet understödt förslag om proportionella val till landsting och stadsfullmäktige. Och hvad den kommunala röstskalan beträffar, så har jag alltid tänkt mig en ytterligare begränsning af den kommunala rösträtten såväl i stad som på land såsom ett af målen för reformsträfvandena här i landet, vare sig Första Kammaren kommer att väljas såsom hittills eller proportionellt.

Jag tror emellertid, att reformen, äfven sådan konstitutionsutskottet föreslagit densamma, icke blefve så betydelselös, som man här sökt göra troligt. Det finnes, såsom redan af en ärad talare påpekats, inom landstingen moderata och liberala minoriteter, som med det nuvarande valsättet icke tillåtas utöfva något inflytande på valen till Första Kammaren, men som, om proportionella val infördes, skulle kunna göra sig gällande. Nu har det visserligen sagts, att de stora röstägarna skulle komma att anstränga sig mera än nu är fallet för att nr landstingen utrensa alla frisinnade element, om valen till Första Kammaren blefve proportionella. Men af samma anledning skulle nog äfven de mindre och de små röstägarna komma att mer än förut intresseras för landstingsmannavalen och göra sitt bästa för att i landstingen få in så många som möjligt af sina meningsfränder. Och redan det, att den principen erkändes och fastsloges, att Första Kammaren *bör* vara proportionellt sammansatt, vore en vinst, som icke bör underskattas. Det blefve en grund att bygga vidare på.

Likasom man å ena sidan, efter mitt förmenande, alltför mycket förringar reformens effektivitet såsom en vänstergaranti i fråga om Första Kammaren, så öfverdrifver man helt visst å andra sidan reformens betydelse såsom en högergaranti i fråga om Andra Kammaren. I samlingspartiets vid fjolårets riksdag väckta rösträttsmotion hade man beräknat antalet platser, som genom användning af den då föreslagna valmetoden skulle bibehållas åt högern här i Andra Kammaren, till 41 å 42. För min del har jag med användande af en annan beräkningsgrund kommit till en betydligt lägre siffra, och då de jämförelsevis små valkretsar, som nu föreslås, skulle gynna majoriteten, så tror jag, att man kommer sanningen

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

närmare, om man sätter nämnda siffra icke så litet lägre. Men låt vara att den nuvarande högern skulle få bibehålla 41 eller 42 platser här i kammaren, icke skulle väl denna högergrupp, äfven om den ville det, kunna undertrycka reformförslagen i Andra Kam-maren eller utgöra något nämnvärdt moraliskt stöd för en reform-fientlig förstakammarmajoritet. Icke skulle väl denna högergrupp, äfven om den ville det, kunna förbjälpa Första Kammaren till öfvervalde vid de gemensamma voteringarna, allra minst som minori-teten i Första Kammaren, som redan nu brukar uppvisa några tiot-al röster vid dessa voteringar, alltid skulle i *någon* mån förstärkas genom en proportionell valmetods tillämpning vid Första Kamma-rens bildande. För öfrigt måste det väl icke nödvändigt anses vara en riksolycka, om Första Kammaren får segra vid en eller annan af de gemensamma omröstningarna. Jag tror icke ens den nuva-rande regeringen så värst beklagar sig öfver att Första Kammaren under denna Riksdag lyckats hemföra en och annan voteringsseger.

Men hur skall det gå med reformarbetet här i landet, om Första Kammaren lämnas oförändrad, under det Andra Kammaren får en kompakt vänstermajoritet? Ja, då skall väl Första Kammaren *tvingas* till underkastelse. Jag tror nog, att det kommer att sluta så. Men att det kommer att gå så fort, som mången tyckes föreställa sig, det är väl icke alldeles gifvet. Det synes mig tvärtom icke osannolikt, att Första Kammaren i denna strid skall finna ett stöd, som den hittills knappast kan sägas ha haft, i medelklassen, i den från inflytande på valen till Andra Kammaren utestängda medelklassen, bönderna och borgarne, och då kan denna strid komma att blifva både långvarig och bitter. Skall den mycket omtalade af oss alla så innerligt efterlångtade nationella samlingen befordras på detta sätt? Jag endast frågar. För min ringa del tror jag, att det vore för landet lyckligare, att samarbetet mellan de båda kamrarna ordnades, om jag får säga på *lagvägen*, i frid och ro, efter ömsesidig öfverenskommelse, än att det måste ske på författningskonflikternas äfventyrliga väg.

Jag sade nyss, att man synes mig mycket öfverdrifva den proportionella valmetodens betydelse såsom en högergaranti beträffande Andra Kammarens sammansättning. Ingen valmetod, det är min fulla öfvertygelse, skall för framtiden kunna tillförsäkra en på den all-männa rösträttens grund vald Andra Kammar en högerminoritet i den mening vi nu fatta detta ord. Den samhällsklass, som i våra dagar gör sin uppmarsch, kommer helt säkert, hvilket valsätt än blir tillämpadt, att öfvertaga det politiska inflytande, som här i lan-det hittills innehafts af de öfriga samhällsklasserna, den ena efter den andra. Den har ungdomens mod och tro och entusiasm, egen-skaper, som, såvidt jag kan finna, i anmärkningsvärd grad saknas hos de äldre samhällsklasserna. Den har en samhörighetskänsla, som knappast står att upptäcka hos de andra. Den är också den talrikaste, och vår tid är massornas tid, icke minst när det gäller

Inadets försvar. Det bör då icke vara svårt att förutse, hvem se-
gern och makten komma att tillfalla. För min del ser jag intet
ondt däruti, att arbetarna komma att få det öfvervägande politiska
inflytandet i vårt land. Tvärtom. Men jag skulle önska, att deras
besittningstagande af makten måtte ske, om jag så får säga, på ett
naturligt sätt och icke genom en bristfällig valmetod alltför mycket
påskyndas på bekostnad af de öfriga sammhällsklassernas tillbörliga
representationsrätt. Jag skulle önska, att den nya ordningen måtte
— om jag nu, äfven med fara att bli missförstådd, skall använda
en liknelse — såvidt möjligt är komma såsom ett lugnt och sakta,
marken befruktande flöde och icke såsom en fruktad, våldsamt öfver-
svämning. Genom en proportionell valmetod skulle denna makt-
öfverflyttning kunna försiggå på ett jämförelsevis hofsamt och skon-
samt sätt, och de gamla valmännen, som själfva medverkat till ska-
pandet af den nya situationen och icke fått sig densamma påtvingad,
skulle lättare finna sig däri och icke känna sig orättvist behandlade
och förtryckta. De skulle lättare lära sig förstå de nya valmännens
åskådningar och intressen, och ett förtroendefullt, fruktbringande
samarbete skulle underlättas. Det är åtminstone *min* tanke.

Då vi önska, att den allmänna rösträttens införande måtte för-
bindas med ett proportionellt valsätt, vill man däri se ett bevis på
misstro mot de orepresenterade. I likhet med ett par föregående
talare får äfven jag för min personliga del på det bestämdaste af-
visa denna beskyllning. Jag har höga, mycket höga tankar om våra
kroppsarbetare och hyser för dem de varmaste sympatier. Men om
jag tilltror en Andra Kammare, som representerar *hela* svenska fol-
ket, större förmåga att kunna bedöma och tillgodose samhällets *alla*
berättigade intressen än en kammare, som helt och hållet, eller så
godt som helt och hållet behärskas af en enda samhällsklass, som
därtill är jämförelsevis ny och politiskt oerfaren, så innebär detta icke
något oberättigadt misstroende mot de nya valmännen, lika litet som
man kan säga, att det är ett oberättigadt misstroende mot de gamla val-
männen, om man för dessa icke har det förtroendet, att de förstå att på
bästa sätt tillgodose de nu orepresenterades intressen, och därför anser
en rösträttsreform vara önskvärd, ja nödvändig. Jag vill för min del
säga: låtom oss visa förtroende mot *alla*, icke blott mot de nya
valmännen, utan äfven mot de gamla, icke blott mot den blifvande
majoriteten, utan äfven mot den blifvande minoriteten, därigenom
att vi antaga ett valsätt, som gifver äfven dem, som komma att till-
höra den senare, effektiv rösträtt.

Hvarför skall det vara för rösträttsfrågans snara lösning absolut
nödvändigt, att vi, som hålla på det proportionella valsättet, skola
offra vår öfvertygelse i detta afseende? Emedan liberalerna icke
vilja veta af detta valsysteem. Hvarför vilja de det icke? Jag
skall icke försöka att besvara den frågan, men nog är det egendom-
ligt, mycket egendomligt, att liberalerna föredraga ett föråldradt och
bristfälligt och brutalt valsysteem, sådant som det nuvarande onek-

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

ligen är, framför ett modernt, på frihet och likställighet och rättvisa grundadt system, ett system, som är en förutsättning för att den allmänna rösträtten verkligen skall kunna bli *allmän*, och som alldeles obestriddligt är vida bättre skickadt än det gamla att göra vår folkrepresentation till hvad den *bör* vara: en verklig representation för *hela* folket, och tillföra den landets bästa krafter. Det proportionella valsystemet kan visserligen, som dess upphofsman Cantarel yttrat, voterats omkull men icke bevisas omkull. Det kommer här i kväll eller i morgon att voterats omkull. Men min tro är, att det en dag skall komma till heders äfven hos oss.

Herr talman, jag anhåller om bifall till det af herr Petersson i Påboda framställda förslaget.

I detta anförande instämde herrar *Emlhén, Öberg, Svensson* i Bondön, *Sedén, Sandén, Zimdahl* och *Berg* i Staby.

Herr Hammarström: Herr talman, mina herrar! Här har talats så mycket i denna fråga i dag och icke endast i dag utan vid föregående riksdagar, så att det icke är af nöden att uttömmande behandla frågan. Men jag skall bedja att med kammarens benägna tillåtelse få framkasta ett par synpunkter, som icke hafva blifvit vidrörda under den debatt, som förts här förut i dag, men hvilka jag anser vara af den betydelse, att det bör erinras om desamma.

Sedan jag kom med i Riksdagen, har här två gånger fattats mycket viktiga och vidtgående beslut med kredit på rösträtten. Det var första gången 1892 och andra gången 1901, då det var fråga om förändring af vår armé. Vid 1901 års riksdag uttalades det hoppet, att om vi få härordningsfrågan löst, så komme rösträttsfrågan att falla som en mogen frukt därpå. Den frukten, mina herrar, har mognat ganska sent, och säkerligen stå vi ej frågan närmare nu än då. Vi inbjudas nu att fatta ett beslut och göra det med kredit på rösträttsfrågan, men denna gång med kredit på den kommunala rösträtten. Af konstitutionsutskottet föreslås proportionella val till båda kamrarne, och med afseende på Första Kammaren förutsätter man då, att det skulle blifva en inskränkning eller förändring af den kommunala rösträtten på landet, hvarigenom man skulle komma att nå ett sådant resultat, som man anser skulle vara riktigt i detta fall och verka lyckligt. I detta fall ber jag att få erinra herrarne om den strid, som förts i Riksdagen rörande den kommunala rösträtten på landet i fråga om inskränkning och begränsning af desamma. Jag vill erinra kammaren därom, att Andra Kammaren fattat beslut i detta ärende 24, säger 24, gånger och Första Kammaren sade nej 24 gånger till denna förändring. Den 25:te gången gick Första Kammaren med på förändringen, ehuru icke i den utsträckning som Andra Kammaren ville, men det var efter en hård strid äfven det. Man vore bra naiv, om man trodde, att om Andra Kam-

maren binder sig vid det proportionella valsättet till Första Kam-maren, man sedan skulle få den förändring, som utlofvas, utan strid.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Mina herrar, jag spår, att om man binder sig vid det förslag, som konstitutionsutskottet framställt, så kommer det att blifva upp-slitande strider med hänsyn till valmetod och annat sådant, innan man kommer att ena sig om grunderna för Första Kammarens sam-mansättning. Det kommer att blifva lika uppslitande strider som det varit om den politiska rösträtten. Herr Petersson i Påboda sade på förmiddagen i sitt anförande, att om vi få proportionell val-metod äfven till Första Kammaren, så skulle det komma in fri-sinnade män i Första Kammaren, och detta skulle komma att verka välgörande. Det är mycket godt att hoppas på något sådant, men jag ber att få erinra, att så länge Första Kammarens män äro valda endast och allenast på grund af förtroende utan att hafva arf-vode, så kommer det nog att ställa sig så, att en del skola betacka sig för detta förtroende, emedan de icke hafva råd att sitta i Första Kammaren. Jag känner speciella fall, då personer varit erbjudna mandat i Första Kammaren men afböjt detsamma på grund af att de ej hade råd att mottaga ett dylikt val, ehuru de visserligen varit berättigade därtill. Då är det alldeles gifvet, att om proportionell valmetod infördes för Första Kammaren, så skulle väl ej vara någon möjlighet att välja ur de djupare leden i samhället, då man icke kunde få någon från detta håll att taga emot ett sådant förtroende och uppoffra tid och krafter för detsamma. Nej, mina herrar, låt Första Kammaren bibehålla den ställning och sammansättning, som den har, och låt tidsförhållandena verka, så få vi ju se, hur det kommer att taga sig ut.

För min del ber jag att få yrka afslag på utskottets hemstäl-lan och bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Friherre Adelswärd: Herr talman, mina herrar! Redan i den motion, jag framburit, och äfven på annat sätt, har jag vid flera tillfällen bragt till allmänhetens kännedom min mening i denna fråga, så att det kan synas nästan öfverflödigt, att jag nu yttrar mig. Under diskussionen ha dessutom så många skäl framförts både för och emot de två olika åsikter, som det nu gäller att afgöra om, att det knappast är möjligt att framkomma med några nya. Men likväl finnes det några synpunkter, som äro af så stor betydelse, att jag tror, att man icke kan för ofta upprepa dem. Ett af hufvud-skälen för mig att ställa mig mot regeringsförslaget är det, att detta isoleradt vill lösa rösträttsfrågan genom en genomgripande förändring af Andra Kammaren utan att taga någon som helst hänsyn till huru denna stora förändring af Andra Kammaren kan komma att inverka på kamrarnes inbördes förhållande till hvarandra. Redan nu hafva vi förmärkt åtminstone från och med detta år, huru spän-ningen mellan de båda kamrarne är mycket stor. Redan vid utskotts-

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
n. m.
(Forts.)*

valen detta år märktes ju tydligt, hurusom i Andra Kammaren fullständigt motsatta åskådningssätt och uppfattningar gjorde sig gällande mot dem i Första Kammaren, så att hvardera utskottshalvian kom att representera ytterlighetsåskådningar, stående gent emot hvarandra. Det är ju gifvet, att genom den allmänna rösträttens införande komme det majoritetsparti, som redan finnes i denna kammare, att blifva högst betydligt större, och den spänning, den klyfta mellan de båda kamrarne, som redan nu finnes, komme att i högsta grad förstoras. Enligt min uppfattning måste nu påpekade förhållande komma att i högsta grad försvåra samarbetet mellan kamrarne och riksdagsarbetet i dess helhet. Jag tror icke, att detta är förenligt med vår författning eller att, då denna infördes, man var beredd på sådana missförhållanden, att kammare skulle komma att stå mot kammare, hvardera representerade af ett ytterlighetsparti, som fullkomligt dominerade respektive kammare. Jag tror för min del, att en lycklig lösning af rösträttsfrågan på den allmänna rösträttens grund knappast är tänkbar, utan att nödig hänsyn tages till representationen i dess helhet. Det säges ju också från många olika håll, att den rösträttsförändring, som nu är i fråga till Andra Kammaren, endast är ett steg på vägen. Alla äro öfvertygade om att den hinner icke väl blifva genomförd och tillämpad, förrän nya strider skola uppstå och inleda en författningskamp, som kommer att medföra en strid och en bitterhet, som sannerligen icke blefve mindre än den, som nu förefinnes, då det galler införande af den allmänna rösträtten.

Vi proportionalister, som omfatta tanken på proportionella vals införande icke endast till Andra Kammaren utan äfven till den Första, hafva ju tagit ut steget längre än regeringen med sitt förslag gjort. Vi vilja en allmän rösträtt med samma valbarhet och samma rösträtt som regeringsförslaget. Men skillnaden är, att då regeringsförslaget med majoritetsval visserligen till formen gifver allmän och lika rösträtt, så ligger det dock i majoritetsvalens natur, att en fjärdedel, en tredjedel, ja, ända till hälften af dem, som hafva rösträtt, icke få tillfälle att effektivt utöfva densamma; de komma med andra ord icke att kunna välja riksdagsmän. Vi återigen, vi vilja som sagdt samma rösträtt, samma öfriga bestämmelser som regeringen, men skillnaden är att genom de proportionella valen kommer rösträtten att blifva effektiv, att äfven i realiteten blifva allmän rösträtt, därigenom att hvar och en kommer att draga nytta däraf, hvar och en kommer att kunna göra sin rösträtt gällande. I detta afseende gå vi längre än regeringsförslaget. Vi hafva dessutom tagit någon hänsyn till förhållandet kamrarne emellan. Vi hafva försökt att genom proportionella vals införande äfven till Första Kammaren få en sådan modifikation af densamma, att det nyss påpekade ogynnsamma förhållandet af en alltför stark motsättning kamrarne emellan motverkades.

Vi hafva sålunda, kan man säga, verkligen tagit steget fullt ut till en författningsrevision. Mången fruktar att höra blott detta ord, men jag vet icke, hvarför man skall som strutsen stoppa hufvudet i sanden. Man må se sanningen i ögonen, och sanningen är, att en sådan författningsrevision i större eller mindre utsträckning förr eller senare blir nödvändig, om den allmänna rösträtten skall införas till Andra Kammaren.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Jag frågar då: är det klokt, är det rätt att endast taga steget till hälften, då man vet, att följderna ändå skall blifva densamma? Är det då icke bättre att taga steget fullt ut och att i samband med rösträttens införande till Andra Kammaren finna sig i att åstadkomma en författningsrevision?

Det har sagts att denna förändring i valsättet för Första Kam-maren är så föga effektiv, att det är en skenreform. Jag tror för min del icke, att så är förhållandet. Det har redan påpekats af flera talare, hurusom det måste finnas minoriteter i landstingen och i än högre grad inom stadsfullmäktige. Men helt naturligt har man kunnat göra sig den föreställningen, att sådana icke finnas, ty genom de majoritetsval, som hittills tillämpats af dessa korporationer, hafva minoriteterna aldrig kommit i tillfälle att göra sig gällande. Men i samma stund som proportionella val af dem tillämpades, hade man säkerhet för, att de minoriteter som finnas också skulle komma att göra sig gällande. För öfrigt, äfven om verkningarne skulle bli små, eftersom minoriteterna äro små, så vågar jag dock påstå, att den förändring, som i öfrigt föreslagits rörande valen till Första Kammaren, nämligen att de skulle ske så, att alla valkretsens riksdagsmän samtidigt och hvart sjette år valdes — jag tänker härvidlag på reservationen — tydligen komme att på ett lyckligt sätt inverka i önskad riktning. Det förslag, som är framlagdt, är sålunda icke så skenbart, som man velat göra troligt. Jag är säker om, att det kostat Första Kammaren icke ringa själföfvinnelse, då den kommit så långt, som den gjort, i det att den med mycket stark majoritet antagit det förslag, som ändå efter deras sätt att se innebär en väsentlig förändring af Första Kammarens sammansättning. Är det då klokt från vår sida att än en gång tillbakavisa den hand, som på detta sätt räcker oss från Första Kammaren? Jag tror det för min del icke.

Ett annat hufvudskäl för mig, hvilket gjort, att jag med sådant lifligt intresse omfattar de proportionella valen, är min öfvertygelse om, att desamma skulle medföra en höjning af den politiska moralen. Det är nogsamnt känt och kan icke bestridas, att uti alla de länder, där allmän rösträtt med majoritetsval är rådande, en korrupsion också finnes, som gifver sig tillkänna såväl ute i landet vid valen som inom representationerna. Att Sverige hittills kan sägas hafva varit tämligen befriadt från någonting sådant, torde bero på alldeles särskilda förhållanden, också därpå att vi ännu icke haft allmän rösträtt, utan att det hittills har varit bondeklassen, som dominerat valen

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

till Andra Kammaren. Få vi allmän rösträtt kommer det utan tvifvel att gå på samma sätt här, att den politiska moralen komme att sjunka, och att de själfständiga karaktererna komma att mindre få göra sig gällande. Och detta är för mig ett afgörande skäl, för att omfatta de proportionella valen. Det har vid flera tillfällen här i dag fällt det yttrandet, att proportionalisterna icke vilja allmän rösträtt, icke vilja den fullt ut, utan att de vilja dessa proportionella val för att därigenom få en konservativ garanti. Jag kan omöjligen fatta ett sådant resonnemang. Vi vilja ju samma allmänna rösträtt, fastän vi vilja den tillämpad på ett annat sätt. Vi vilja i själfva verket både en mer effektiv och en mer verkligt utsträckt allmän rösträtt, än hvad majoritetsvalens anhängare kunna åstadkomma! Och i det afseendet, att vi vilja en förändring af Första Kammaren, hafva vi ju också gått ett steg vida längre än regeringsförslaget, som icke fäst något afseende alls vid Första Kammaren, icke begärt någon ändring af densamma. Jag kan icke uppfatta de proportionella valen annat än som en helt och hållet typisk liberal idé; de vilja rättvisa och likhet för alla, hvilket icke kan blifva händelsen med majoritetsvalen, som, såsom vi alla veta, göra, att en stor mängd medborgare, som formellt hafva rösträtt, i realiteten icke få den.

Det är ju också ett förhållande att gifva akt på, att inom alla civiliserade länder, där allmän rösträtt nu finnes, en sträfvan också är rådande att råda bot på de missförhållanden, som majoritetsvalen där hafva medfört. Det arbetas ifrigt öfverallt på införandet af ett annat valsätt, nämligen den proportionella valmetoden. Och man har också hört, att arbetet i denna riktning utgått från alla partier — icke minst från just liberalerna, ja, t. o. m. socialisterna hafva arbetat i denna riktning. Man anser, att tillståndet blifvit olidligt, och att det därför förr eller senare måste blifva en ändring. Hvarför skola vi då genomgå samma elände, kan jag säga, som de hafva fått genomgå i dessa länder med majoritetsval? Hvarför kunna vi icke taga på en gång steget fullt ut, utan att vänta på hvad som först skett i utlandet? En gång må det väl icke vara för mycket, att vi taga ledningen och blifva ett föregångsland i denna stora ideella fråga, som rösträttsfrågan verkligen är.

Den, som har genomläst den motion, som herr Hammarskjöld och jag hafva afgifvit, skall nog finna, att vi för vår del gärna skulle hafva sett, att man också på ett annat sätt hade genomfört reformen så, att den blifvit grundligare och gått något längre, än som nu är möjligt på grund af det resultat, till hvilket konstitutionsutskottet kommit och på grund af det beslut, som blifvit fattadt af Första Kammaren. Men gifvet är, att det vore en galenskap att försöka hålla, hvar och en på sina idéer, utan man måste omfatta dem, som man tycker närmast tillfredsställa en, och jag kommer därför för min del att ansluta mig till det yrkande, som blifvit framställt af herr Petersson i Påboda.

Uti denna kammare är det ju ett flertal ledamöter, som ursprungligen hafva omfattat principen om de proportionella valen. Då de hade fått den uppfattningen, att denna valmetod icke hade utsikt att kunna snart lösa frågan om den allmänna rösträtten, så hafva de öfvergifvit denna idé för att ansluta sig till en annan, som de trodde skulle bringa en snar lösning af frågan. Det är ju icke annat än aktningsvärdt af dem att i denna fråga hafva offrat denna sin öfvertygelse, då de trodde, att de därigenom befordrade en god sak.

Äfven jag måste naturligtvis gilla det skäl, som ligger i »en snar lösning». Vi veta alla, att en snar lösning är af behofvet påkallad, och endast därigenom kommer den nationella samling, som man talar om, att kunna åstadkommas. Men om man gillar skälet utaf en snar lösning såsom ett skäl för att omfatta ett förslag till rösträttsfrågans lösning, så kan man icke hänföra detta skäl endast till *ett* förslag, utan detta skäl måste kunna vara giltigt äfven för andra förslag. Om det således skulle vara så, som det nu ser ut, att den snara lösningen ingalunda ligger i Kungl. Maj:ts förslag — det har ju med öfverväldigande majoritet blifvit afslaget i Första Kammaren, hvilken däremot med en så stor majoritet omfattat ett annat förslag — då frågar jag: hvar är den snara lösningen? Enligt mitt förmenande kan den icke sökas i något annat förslag än det som blifvit omfattadt af Första Kammaren.

Jag kan väl förstå, att de personer, som, på sätt jag nyss sagt, hafva öfvergifvit tanken på de proportionella valen, anse sig förpliktade att, oaktadt förhållandena nu hafva ändrats, rösta för Kungl. Maj:ts förslag. Men jag kan däremot icke förstå, att de, då de anse, att en snar lösning af frågan är en hufvudsak, kunna underlåta att äfven rösta för det förslag, som nu verkligen har utsikt att gifva en snar lösning, och samtidigt bereda dem tillfälle att ånyo upptaga den öfvertygelse om de proportionella valens förtjänster, som de förut af andra skäl hafva öfvergifvit.

Herr *Lindgren* i Oskarshamn instämde häruti.

Herr *Hagström*: Herr talman! Ehuru rösträttsfrågan för denna gång genom Första Kammarens beslut fallit, skall jag likväl nu anhålla att i korthet få säga några ord. Det har här i dag flere gånger framhållits, hurusom det proportionella valsättet utslutande är det enda rättvisa, hvaremot majoritetsvalen skulle innebära orättfärdighet och orättvisa. Jag vill då fråga, om vi under dessa sista 40 år använt ett orättfärdigt valsätt? Ja, så förefaller det. Men det är först på senare tider, då fråga är att utsträcka rösträtten nedom 800-kronors-strecket, det är först då, som det politiska samvetet vaknar.

Det har också framhållits, att det proportionella valsättet icke skulle innebära någon misstro mot de hittills rösträttslöse och det

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

sätt, hvarpå de skulle komma att begagna sig af den allmänna rösträtten. Härom torde man ej behöfva tvista, ty blott den omständigheten att man nu efter 40 år, då det blir fråga om att utsträcka rösträtten till alla, börjar finna det hittills använda valsättet orättfärdigt, innebär väl dock en sådan misstro. Åtminstone har det skenet emot sig. Majoritetsvalen äro orättvisa, säger man, emedan därigenom minoriteternas rätt undertryckes. Vid stora frågor, som röra landet i dess helhet tänker jag dock, att kammarens ledamöter betrakta sig icke såsom representanter för den eller den orten utan såsom representanter för hela det svenska folket. Men om så är, så vill jag fråga: hafva verkligen minoriteterna hittills ej varit representerade; eller är det icke så, att här alltid har funnits representanter för alla de olika partierna i landet? Jag tror, att det har varit så. Och jag är öfvertygad, att om rösträtten utsträcktes i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, så skulle detta äfven hädanefter blifva fallet. Erfarenheten från andra länder, där allmän rösträtt förekommer, har oförtydbart visat detta. Blir det återigen fråga om ortsintressen, blir saken visserligen annorlunda. Tänker jag på den valkrets, som jag själf representerar, så anser jag mig icke blott såsom representant för de valmän, som skänkt mig sina röster, utan jag tror mig äfven kunna tillvarataga deras intressen, hvilka hafva röstat på någon annan än mig. Det är säkert en villfarelse att tänka sig, att de, som nu sakna rösträtt, skulle efter en allmän rösträtts införande äfven med majoritetsval komma att tillhöra ett enda parti: den yttersta vänsterns. Jag kan åtminstone ej tro det. Men det vore sannerligen ej underligt, om alla dessa, som nu i flera år väntat på rösträtt, om dessa under sin fåfänga väntan skulle allt mer och mer drifvas in i den yttersta vänsterns leder. Det är därför jag, i likhet med den föregående talaren, anser att en snar lösning af rösträttsfrågan är nödvändig. Ja, säger man, en sådan snar lösning är nu möjlig. Vi behöfva endast antaga utskottets förslag. Men jag är öfvertygad om, att därmed är rösträttsfrågan ingalunda löst. Eller tror man verkligen, att man kan lösa den på det sättet i strid mot det utslag, som af flertalet af vår befolkning gafs vid förra höstens val.

Man visar på Finland såsom det land, där det proportionella valsättet antagligen snart kommer att införas. Men man bör på samma gång påpeka, att där samtidigt föreligger förslag om införande af en-kammarsystem. Vore detsamma förhållandet äfven här, d. v. s. vore det fråga om Första Kammarens afskaffande — hvilket jag för min del skulle anse som en olycka, ty jag önskar, att Första Kammaren må sitta i orubbadt bo — tror jag icke, att många röster skulle höjas mot det propotionella valsättet.

Jag råkade i dag få i min hand en högertidning, hvari jag läste följande passus: »dessa val», nämligen de proportionella, »premierade kraftiga viljorna och de kraftiga intelligenserna, medan majoritetsvalen skapa politiska företeelser, som icke resonera utan bara

votera». Detta bekräftar på sitt sätt det förhållande, som jag äfven sett anmärkt af en politisk skriftställare, nämligen att det proportionella valsättet skulle i hög grad befrämja inväljandet i Riksdagen af ytterlighetsmän såväl inom högern som vänstern. Genom de proportionella valen skulle sålunda i Andra Kammaren insättas sådana högermän, som tillsammans med skäl skulle kunna betecknas som en liten Första Kammare inom den Andra eller ett Första-kammarannex. De proportionella valen, sådana de äro föreslagna till Första Kammaren, tror jag ej kunna ens nämnvärdt förändra kammarens sammansättning, och oaktadt motsatsen här framhållits, kan jag icke anse dem såsom annat än en skenreform.

På grund af hvad jag nu anfört, herr talman, yrkar jag bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Gustafsson i Sjögesta: Herr talman, mina herrar! Det är ett glädjande tidens tecken, att i dag ytterst få talare vågat beskylla den ene den andre att icke ärligt vilja en lösning af rösträttsfrågan; minst af alla kan den beskyllningen träffa dem, som vilja rösträttsfrågans lösning på grundvalen af konstitutionsutskottets förslag i samband med en reformering af Första Kammaren på det sätt, att valperioden förkortas och den kommunala fyrskalan ändras eller nedsättes vid val af elektorer för landstingsmäns utseende. Att en sådan liberalisering, i vissa afseenden gående utöfver hvad Kungl. Maj:ts förslaget, skall åstadkomma en politisk maktförskjutning, är alldeles själfklart, men utan denna vore ju reformen af ringa eller intet värde. En maktförskjutning genom en förändrad politisk rösträtt hvarken kan eller får förhindras, men hvad som enligt min mening bör förhindras är, att de nytillkomna valmännen eller, om man så vill säga, de af dem valda riksdagsmännen blifva allena härskande, hvilket otvifvelaktigt blir följd, om Kungl. Maj:ts förslag antages. Man har mången gång sökt att med siffror visa, att medelklassen, bondeklassen som jag kallar den, skulle fortfarande efter antagande af Kungl. Maj:ts förslag blifva väl representerad i Andra Kammaren. Godt vore, om så förhölle sig, ty — säga hvad man vill — bondeklassen, vår besuttna och bofasta befolkning, är den, på hvilken man i upprörda tider mest kan lita. Jag nämnde, att man med siffror sökt visa, att de nu besittande klasserna fortfarande skulle få en ganska betydlig del af representationen i Andra Kammaren, äfven om det af Kungl. Maj:ts nu framlagda förslaget antages. Jag betviflar, att så blir förhållandet. Man behöfver endast komma ihåg, att äfven i rena landtvalkretsar tillkomma två nya valmän på en förutvarande; således ökas valmanskåren med ungefär två tredjedelar. De nytillkomna valmännen äro ju, måste vi säga, hufvudsakligen sådana, hvilkas intressen icke sammanfalla med medelklassens, utan de tillhöra vanligen en annan klass. Nu vill jag nämna, att jag aldrig varit rädd för att arbetarklassen blir mera representerad än nu i

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

Riksdagen, utan att min åsikt endast är, att den icke bör få blifva allenabestämmande. Jag frågar: Blir ett lyckligt samhällstillstånd bättre befrämjadt, om makten uteslutande lägges i en lös befolknings händer, än om såväl den ena som den andra samhällsklassen får vid utöfvandet af rösträtt göra sig gällande i mån af sin styrka? Såvidt jag förstår, kan detta senare icke ske utan införande af proportionella val.

Mot det proportionella valsättet, i den form det förut föreslagits, hafva framställts åtskilliga anmärkningar.

Jag för min del anser visst icke, att de hafva den stora betydelse, som från många håll påståtts. Likväl hafva vännerna af det proportionella valsättet genom det förslag, som nu framställts, försökt att undanröja de anmärkta olägenheterna. Som här i dag flera gånger framhållits, hafva i det af herr Petersson i Påboda m. fl. framlagda förslaget dessa olägenheter, såvidt görligt är, undanröjts. Man har anmärkt på de stora valkretsarne; de äro i detta förslag förminskade, och en förenkling af valsättet har äfven vidtagits. En annan anmärkning af ganska betydande innebörd, hvilken framställts då de proportionella valen här förut diskuterades, var att, om proportionella val skulle införas till Andra Kammaren, äfven Första Kammaren skulle väljas enligt denna metod. Denna mening har äfven jag omfattat. En sådan anmärkning kan icke göras mot motionärernas förslag. Utskottet har, som vi veta, i hufvudsak tillstyrkt förslaget, och Första Kammaren har gått ännu längre än utskottet. Nu återstår för denna kammare att, om den så vill, gå medkammaren till mötes. Om så sker, få vi en snar och, jag vågar tro, en lycklig lösning af rösträttsfrågan, och vi slippa att vidare resonera, ett ord som blifvit bevingadt.

Mot utskottets förslag göres den anmärkningen, att den ifrågasatta begränsningen af den kommunala fyrkskalan vid val af elektoror för utseende af de valkorporationer, som välja Första Kammarens ledamöter, liksom förslaget om mandatets förkortande till 6 år, icke nog beaktats. Vi veta, att enligt det beslut, som Första Kammaren i dag fattat, anledningen till denna anmärkning så godt som sig göra låter undanröjts. Första Kammaren har antagit den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen, däri forordats en förkortning af valperioden till 6 år. Så pass tydliga och försäkrande uttalanden hafva i dag gjorts i Första Kammaren, att man kan hoppas, att kammaren icke skall motsätta sig föreslagna ändringar i kommunala rösträttsskalan. Jag för min del får säga, att den begränsning af den kommunala fyrkskalan, som motionärerna föreslagit, gärna skulle kunnat gå icke så obetydligt längre ned, och skulle så vara, att jag får vara med om antagandet af ett hvilande grundlagsförslag i rösträttsfrågan, och förslag jämväl föreligger om en djupare sänkning af den kommunala rösträttsskalan i denna del, skall jag gärna gifva min röst åt ett sådant förslag. Jag tror nämligen, att, därest efter införande af allmän rösträtt till Andra Kammaren vare sig med proportionella val eller utan dem, Första Kam-

maren skulle bibehålla sin nuvarande politiska karaktär, mot-sättningen mellan kamrarna blir för skarp och samarbetet alltför svårt.

Sälunda, mina herrar, vill jag med min röst medverka till rösträttsfrågans effektiva och snara lösning med proportionella val till båda kamrarna. Det har sagts, att proportionalismen är död. Måhända att så är förhållandet i mångas sinnen — kanske den hos en och annan icke har hunnit födas, såsom t. ex. hos de studerande ungdomar, som nu två söndagar å rad uppvaktat hans excellens herr statsministern med tal och sång. Två af konstitutionsutskottets ledamöter, som här i dag yttrat sig, ha fäst en synnerligen anmärkningsvärd betydelse vid dessa studentynglingars uttalanden. Jag vill visst icke på något sätt förringa värdet af dessa uttalanden, men jag kan icke tillmäta dem lika stor betydelse som ett uttalande, som kommer ifrån till mogen ålder komna, i allmänna värf förfarna män. Jag tror på att proportionalismen lefver. Som ett skäl därför tillåter jag mig omnämna, att till mig ankommit en adress från min hemort. Denna adress, som förordar proportionella val till båda kamrarna, har på endast, jag kan säga, några dagar samlat öfver ett halft tusen underskrifter. Det kan naturligtvis aldrig falla mig in, äfven om tiden skulle medgifva det, att uppläsa denna adress i dess helhet. Men här är, mina herrar, öfver ett halft tusen namnunderteckningar af män, hvilka, som jag nyss nämnde, pröfvat på lifvets allvar. Jag tillåter mig emellertid att med kammarens benägna tillstånd uppläsa ingressen: Den lyder sålunda:

»Till riksdagsmännen A. P. Gustafsson i Sjögesta och Ivan Svensson å Skyllberg.

En snar och definitiv lösning af rösträttsfrågan är ett önskemål, om hvilket fosterlandsvänner i alla läger numera stå ense. Skall en dylik lösning blifva till välsignelse och varaktigt betrygga samhällsfrid och nationell endräkt, måste den emellertid afse att i möjligaste måtto skipa rättvisa åt alla samhällslager och sålunda tillgodose både flertalets och mindretalets befogade kraf. Genomföres däremot en rösträttsreform i den riktningen, att all bestämmanderätt exklusivt lägges i den nytillkomna majoritetens händer, så skulle det härigenom skapade maktläget otvifvelaktigt medföra nya maktmissbruk och slutligen leda till oinskränkt och olidligt partivälde, som verkade splittrande och förlamande på hela folket och gjorde om intet de förmåner en utsträckning af den politiska fullmyndigheten afser att tillförsäkra detsamma. En reform, som starkt radikaliserade Andra Kammaren, men lämnade grunderna för Första Kammarens sammansättning fullkomligt oberörda, skulle jämväl framkalla en ständig och uppsplitande författningskamp, i yttersta grad försvåra samarbetet inom Riksdagen och därmed äfven skapa en ödesdiger splittring inom samhället.

Skall en snar och lycklig rösträttsreform, som tillgodoser rättvisans kraf och respekterar vår statsförfattnings anda, kunna genom-

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

föras, så bör detta enligt vår mening ske genom införande af allmän, lika och direkt rösträtt vid valen till Andra Kammaren i för-
ening med proportionella val till båda kamrarna. Då det är oss
bekant, att I båda inom Andra Kammaren motionerat i denna rikt-
ning, ställa undertecknade, samtliga röstberättigade inom Örebro
stad och län, härmed en vördsam vädjan till eder att vid rösträtts-
frågans förestående behandling inom Riksdagen kraftigt verka för
antagandet af ett förslag på denna grund, och vi hemställa lika
vördsamt, att I behagaden bringa denna vår opinionsyttring till
allmän kändedom.»

Andra må därom döma hvad som helst, men jag menar, att
dessa mäns omdöme — jag har gått igenom listorna, så godt min
tid det medgifvit, och jag har funnit namn på kända personer,
hvilka, som sagdt, pröfvat på litet af hvarje — är mera att lita på
än de af herrar Callerholm och Jansson i Djursåtra omnämnda
studierende ungdomars omdöme. Jag tror, att dessa mäns ord väga
lika tungt i vågskålen och ha lika djup historisk innebörd som
de senares.

Med detta har jag offentligen velat gifva till känna, att jag
anser mig öfvertygad om att det är min plikt att vara med om
det proportionella valsättets införande i vårt land vid val till såväl
Första som Andra Kammaren, med allmän rösträtt till Andra Kam-
maren och på betydligt liberalare grunder för Första Kammarens
sammansättning än hittills. Likväl får jag säga er, mina herrar,
att jag är ingen så blind proportionalist, att jag menar, att,
om det visar sig omöjligt att införa proportionella val, rösträtts-
frågan därför skall skrinläggas. Nej, visst icke! Jag menar, att
den får icke och kan icke lämnas åt glömskan. En lösning af
rösträttsfrågan måste komma till stånd, och jag anser, att denna
lösning bör ske om möjligt — och jag säger: måtte det vara möj-
ligt — under denna period. Skulle det visa sig, att de propor-
tionella valen icke kunna införas, så måste man försöka att på
någon annan grund lösa denna fråga. Men jag, i likhet med många
föregående talare, tycker, att det ser mörkt ut att inom den när-
maste framtiden få rösträttsfrågan löst annat än genom proportio-
nella val. Vi ha i dag sett en mycket enig Första Kammare votera
för de proportionella valen, och jag tror, att det blir en icke obe-
tydlig minoritet i denna kammare, som äfven kommer att omfatta
desamma, och därför vore det enligt mitt förmenande i en lycklig
stund, om äfven Andra Kammaren kunde beveka sig att gå med på
en lösning af denna fråga i enlighet med de grunder, som herr
Pettersson i Påboda i sitt förslag uppställt.

Det är möjligt, att denna kammare icke kan fullt acceptera
det så kallade kommunala ändringsförslag, som utgör grunden för
Första Kammarens sammansättning, hvilket här framställt. Men jag
vill hoppas, att om vid en kommande riksdag ett förslag om pro-
portionella val framlägges, där fyrktalet är ytterligare nedtryckt,

Första Kammaren icke skall stå tveksam, om nämligen Andra Kam-
maren är med om detta förslag — ja, äfven om den skulle stå
tveksam, undrar jag dock, om den skall våga afböja ett sådant
erbjudande.

Det var glädjande för mig att höra två af konstitutionsutskotts-
minoritetens ledamöter i dag helt öppet förklara, att proportionalis-
men för närvarande låg på bättre grunder, än hvad den hittills
gjort, och detta synes mig vara en ljusning till att proportionalisterna
till sist skola få rätt. Det är ju möjligt, att, när proportionalismen
först kom fram, man icke var så fullkomligt på det klara med
huru den lämpligast och bäst skulle genomföras. Jag vill icke
påstå, att man är fullkomligt på det klara med det nu heller, utan
man får kanske här göra alldeles som liberalerna också ha gjort,
nämligen försöka att taga denna sak något på känn. Med god
vilja tror jag dock, att man med tillämpning af proportionella val
skall kunna få till stånd en god lösning af rösträttsfrågan

Jag fäste mig under debatten här vid ett yttrande af herr Ols-
son i Fläsbro. Han nämnde på tal om Första Kammaren, att om
proportionellt valsätt till Första Kammaren skulle blifva antaget, så
skulle — om jag hörde rätt — de röster, som småfyrkarnes folk
afgifva vid val till Första Kammaren, icke blifva af någon betydelse.
Jag vill fråga denne talare: Hvad skulle småfyrkarnes folk komma
att betyda vid val till Första Kammaren, om man antager Kungl.
Maj:ts förslag? Jag tror, att de då komma att betyda ännu mindre.

Ja, det skulle här vara åtskilligt att tillägga, men jag förstår,
att ställningen är sådan, att här öfvertygar icke den ene den andre,
och det är nu endast voteringssedeln, som kommer att bestämma
utslaget. Därför skall jag icke upptaga tiden längre, utan vill
endast gifva till känna, att jag i sinom tid skall afgifva min röst
för det förslag, som framstälts af herr Petersson i Påboda, i tro
på att det utgör den rätta grunden för val till Riksdagens båda
kamrar och i sig innebär möjligheter till utveckling af en liberalare
sammansättning af Första Kammaren samt ett rättvist valsätt till
Andra Kammaren.

Herr Larsson i Lund: Herr talman! Genom instämmande i
herr Lindhagens anförande vid debattens början har jag redan till-
kännagifvit min anslutning till Kungl. Maj:ts förslag, visserligen
med uppgifvande af de önskningsar, som jag för min personliga del
kan hysa om ävägbringande af en ännu längre gående rösträtts-
reform. Jag skulle därför icke nu ha tagit kammarens uppmärk-
samhet i anspråk, om icke under debatten här fällt yttranden, som
innehålla ett återuppreparande af hvad som i den offentliga diskus-
sionen utanför Riksdagen under de senaste tiderna blifvit sagdt,
då man nämligen förebrått dem, som en gång omfattat de propor-
tionella valens idé, att de nu öfvergifvit sin öfvertygelse och an-
slutit sig till majoritetsvalen. Jag hör till dem, som, då det först

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

framlades ett förslag till proportionella val, kände sig tilltalade af detta förslag på grund af den rättvisa tanke, som uppbar detsamma. Jag har dock hvarken sistlidet år eller år 1904 kunnat rösta för införande af proportionella val till enbart Andra Kammaren, och jag kan icke heller nu rösta för proportionella val, och detta därför, att jag sätter rättvisan alldeles för högt för att vilja medverka till ett våldförande af rättvisan under missbrukande af rättvisans namn. Det sätt, hvarpå man här vill genomföra proportionella val, tillfredsställer icke rättvisan, utan det innebär ett våldförande af densamma. Som bevis för de proportionella valens rättvisa framhålles det ideligen, att dessa trygga minoritetens rätt. Alla äro vi ju angelägna om att den svagare icke får förtryckas, och därför böra vi ömma för minoritetens rätt. Men, mina herrar, här synes det icke vara fråga om att trygga minoritetens *rätt* — den torde vara tryggad äfven i Kungl. Maj:ts förslag — utan det gäller snarare ett försök att trygga minoritetens *makt*. Minoritetens rätt är, att dess mening skall få göra sig hörd, men det är icke minoritetens rätt att göra sin mening till den i det politiska lifvet härskande makten. Hur är det för närvarande ställt hos oss i det hänseendet? Hvem sitter nu inne med makten? Ett ringa fåtal af svenska medborgare. Och, icke nog därmed, till dels ligger makten icke hos svenska män, utan hos ekonomiska sammanslutningar, bolag. Det är dessa, som till stor del bära upp makten i medkammaren. Hvilken ändring i detta förhållande skulle vinnas genom att införa proportionella val? Skulle minoritetens faktiska öfvermakt rubbas en hårsman genom införande af proportionella val i den form, som här är föreslagen? Nej! Men då så är och då det icke får sättas i fråga annat än att en utsträckning af rösträtten skall medföra en verklig maktförskjutning, då synes det mig vara angeläget att finna en *sådan* form, att man i någon mån tryggar majoritetens rätt mot minoritetens makt.

Till dem, som från början ställt sig sympatiska till proportionsval men afböjt dem, därför att man icke ville införa sådant valsätt äfven till Första Kammaren, säges det: nu erbjudes detta, och Första Kammaren har, såsom en talare nyss yttrade, säkerligen med stor själföfvervinnelse accepterat ett förslag, som skulle innebära en rubbning af Första Kammarens hittillsvarande sammansättning. Nu, säger man, bör väl den, som godkänner proportionsvalens princip, vara böjd att gå med. Ja det lär finnas icke så få, som låtit dupera sig af detta tal om dubbelproportionalism. Men min mening är, att denna skenbara dubbelproportionalism icke skall få något inflytande på Första Kammarens sammansättning. Den ärade motionär, som fått sitt gårdsnamn bundet vid det förslag, som nu står såsom det hufvudsakliga motförslaget mot regeringens förslag, ville med siffror öfvertyga oss om att det verkligen i landstingen funnes minoriteter, och att således en proportionell valmetod vid riksdagsmannaval inom landstingen skulle verka till en förändring i Första

Kammarens allmänna karaktär. Och han syntes hålla före, att striden inom landstingen i regel stode mellan extrema högermän och kandidater af en mera frisinnad läggning. Ja, om man har skarpa ögon, kan man möjligen se någon ringa schattering, men det är allt samma grundfärg, och jag tror, att schatteringen är så obetydlig, att i blandningen den ljusa nyansen alldeles försvinner i den öfvervägande mörka grundfärgen. Nej, så länge ännu den dualism, som man här prisar såsom en hörnsten i vår författning, nämligen kamrarnas lika behörighet i alla frågor, står orubbad, och så länge grunden för Första Kammarens sammansättning icke blir ganska fullständigt omlagd, förr är det icke tid att tala om införande af proportionella val.

Regeringens förslag åsyftar en effektiv och en ärligt menad rösträttsutsträckning. Man har påstått, att anslutningen till Kungl. Maj:ts förslag skulle visat sig vida mindre, om icke i denna tillslutning deltagit äfven sådana, som anse ett accepterande af Kungl. Maj:ts förslag endast såsom en afbetalning. Det är sant, och äfven jag hör till dem, som, hvad valrättsbestämmelserna angår, betrakta Kungl. Maj:ts förslag endast såsom en öfvergångsform. Men just därför kan jag icke vara med om att till en sådan öfvergångsform anknyta proportionell valmetod, ty äfven om det är sant, och det erkänner jag, att proportionella val höra samman med allmän rösträtt, så följer däraf ingalunda, att proportionella val höra samman med en utsträckning af rösträtten, som dock lämnar ett långt stycke åter, innan den kan sägas vara verkligt allmän.

Äfven enligt Kungl. Maj:ts förslag komma fullmyndiga välfredade svenska män i hundratusental att stå utanför aktivt deltagande i det politiska lifvet, för att ej nämna mer än hälften af svenska folket, kvinnorna. Det är således långt ifrån en allmän rösträtt, som bjudes.

Jag delar deras mening, som anse, att proportionsvalens idé icke är död; jag tror, att den lefver, och att tanken på dess realiserande skall stå upp igen, när tid blir. Då vi stå inför en slutgiltig rösträttsreform, som bjuder verkligt allmän rösträtt, då grunderna för Första Kammarens sammansättning så omläggas, att äfven den kammaren kan med full rätt sägas representera hela svenska folket, då men ej förr blir det tid att taga upp det proportionella valsättet. Till dess saknar det befogenhet, ty utan sådan förutsättning tjänar det icke rättvisan utan orättfärdigheten, och i rättvisans namn och såsom vän af proportionella val, då de användas för att främja rättvisa och icke orättfärdighet, måste jag, herr talman, såsom läget nu är, yrka bifall till den af herr af Callerholm m. fl. vid betänkandet fogade reservation.

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Herr Lindh i Gäfve: Herr talman! Med herr talmannens tillåtelse skall jag först komma med en liten parentes, därtill särskild anledning gifvits i en af de s. k. utveckningar, med hvilka en

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

talare på östgötabanken, friherre Hermelin, älskar att utsmycka sina anföranden. Han adresserade sig i sitt yttrande på förmiddagen mot en liberal tidning och uttalade sitt beklagande öfver att den i sina omdömen om det proportionalistiska rösträttsarbetet hade använt sådana ord, att, såsom han sade, tidningen i fråga lekt med ordens valör i en allvarlig fråga.

Samme talare yttrade för icke länge sedan här i kammaren, att det vore hälsosamt såväl här i Sverige som i Norge, om någon gång pressen — han adresserade sig äfven då till tidningarna — ville säga ett ord åt sina egna. Nu skulle jag vilja använda dessa ord mot denne talare själf: det skulle vara mycket hälsosamt, om han velat säga ett ord åt de egna i pressen. Han har icke behöft gå längre tillbaka än till denna dags morgon för att finna, hurusom ett språkrör för högern funnit tillståndigt att offentliggöra från ett enskildt och konfidentiellt sammanträde hvad där förekommit. Detta kastar ingen skugga på det parti, hvars taktik där afslöjats, ty om denna taktik vågar jag påstå, att ingen skall kunna säga, att den icke varit så klar och vapnen så blanka, som någon kan begära det i denna strid. Men det kastar skugga, och jag beklagar att jag måste säga det, på den tidning, som funnit tillståndigt att, då den lyckats få reda på hvad hvarje gentleman anser bör vara en privat och hemlig sak, afslöja detsamma. Hade denne talare sagt ett ord åt denna tidning, hade han säkerligen haft fullt fog därför, om jag också tror, att icke ens hans våltalighet skulle hafva uträttat mycket.

För att nu komma till själfva rösträttsfrågan, ber jag — jag skall icke säga många ord — få taga fasta på ett yttrande af samme talare, som jag förut berört. Han sade: Tro herrarna och tro ni nu, som ifrå för regeringens rösträttsförslag, att, om ni finge det genomfördt, vi skulle få fred i landet? Därpå skulle jag vilja svara honom, att det tror jag visst icke, och jag skulle äfven vilja tillägga, att vi önska det icke heller. Men det är min öfvertygelse, att vi skulle hafva sluppit mycket af den *elakartade* strid, som börjat blåsa upp hos vårt folk. Vi äro vänner af utveckling och framåtskridande, och de vinnas icke utan strid, strid i den betydelse, att meningarne bryta sig mot hvarandra. Det önska vi. Men vi vilja hafva bort den rösträttsstrid, som nu börjat blifva af elakartad beskaffenhet. Vi vilja hafva med ibland oss ett större antal representanter för det svenska folket, för att veta, att det är såsom folkets representanter vi lösa folkets lifsfrågor.

Jag är öfvertygad om att det ord, som professor Kjellén fällde här redan vid remissen af den kungl. statsverkspropositionen, då han gaf en liten historisk öfverblick och sade: »Åter inristades ett blad af försummade tillfällen i Sveriges historia» — jag är öfvertygad om att det ordet kommer att sägas äfven om det sätt, på hvilket den nuvarande situationen har begagnats. Man kommer att säga, nu sedan Första Kammaren fattat sitt beslut, att då är det

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

ni liberaler i Andra Kammaren, som hafva åstadkommit rösträttsfrågans fall. Men jag tror icke — det få ni ursäkta mig, mina herrar, — jag tror verkligen icke, att det svenska folket, jag menar folket i dess vidsträcktaste bemärkelse, skall låta vilseleda sig af detta. Ty ett villkor för rösträttsfrågans lösning, om den skall få en verklig betydelse, ett villkor som icke kan lämnas å sido, det är, att rösträttsfrågan löses med och icke mot folket. Det är i regeringens förslag enligt mitt förmenande dess största värde, att — säga hvad man vill — det bäres upp af ett förtroendets tecken, under det att detta dubbelproportionalistiska förslag går i misstroendets tecken. Man må sedan tala om att man sympatiserar med, till och med älskar dessa kroppsarbetare. Men, mina herrar, sådan situationen nu är i Sveriges land, behöfver svenska folket känna, att dess representanter hysa förtroende till detsamma. Det är ett misstroende till de egna åsikterna, när man måste på förhand garantera dem att hafva så mycket att säga, oberoende af hvad värde de hafva. Tror man på sina åsikter, då verkar man på annat sätt för dem.

Det är också en annan sak, som det är min fulla öfvertygelse, att folket både skall beakta och lägga på minnet, och det är, att då detta rösträttsförslag nu i samlingens tecken blifvit — det har erkänts äfven från högerhåll — moderat till sin affattning, då man från ytterlighetsmännens sida lämnat mycket kära önskemål och till och med varit med om hvad man icke anser fullt rätt — jag tänker på detta kommunala streck, som från mångens sida mött så mycken ovilja, därför att det drabbar så olika på olika platser — då man fått lämna detta och från alla håll sökt samla folket, skall man dock medgifva, att det var ytterlighetsmännen icke på den vänstra utan på den högra flygeln, som vägrade att vara med på denna samling.

Herr Hazén frågade: »Hvar skola vi samlas?» Icke kring vackra ord och fraser, sade herr Hazén. Nej, icke det. Och var öfvertygad om att svenska folket har nog öronen öppna för hvar det finnes den mest äkta klangen i ordet samling. Så många goda och nyttiga element som möjligt böra samlas i hela vårt land. Vi skola väl samlas i rättvisa, sade herr Hazén. Ja, herr Hazén, men jag tror, att rättvisan får sökas djupare än på den s. k. Påboda-grunden. Det är ett annat rättfärdighetskraf, som man icke talar om, men som man icke får glömma. Det är rättfärdighetskrafvet att i hela det sätt, hvarpå man löser rösträttsfrågan, visa, att man går dem till mötes, som i så många år stått utan och utanför sin rätt såsom medborgare. Hvilken uppfordran som än må ställas till oss liberaler att nu, när frågan fått denna utgång i Första Kammaren, ansluta oss till samma förslag här i kammaren, kan nog icke frågan lösas på det sättet, och vi få då taga det ansvar, som kommer att vältras på oss för att vi icke gjort det, därför att det är min fulla öfvertygelse — och jag tror, att en snar framtid skall bekräfta

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

den — att så vill icke svenska folket hafva denna fråga löst. Vi måste, med den ståndpunkt vi intagit, vara beredda att fortfarande kämpa så länge vi förmå för att få en lösning, som går i öfverensstämmelse med folkets vilja, men på samma gång kan få betyg att vara moderat och hofsam, så att vi kunna samlas så många som möjligt. Det är min öfvertygelse, att ingen af oss skall uppgifva striden, om vi i dag lida nederlag. Vi *måste* helt enkelt utkämpa den. Men att det sker till skada för vårt land, och att mycket skulle kunna undvikas, om icke denna strid behöft utkämpas, därom är jag fullt och fast öfvertygad. Och jag har inom mig en känsla af att näppeligen bättre tillfälle gifvits för att svenska folket skulle känt, att man velat gå det till mötes; och det skulle hafva gått emot. Och hade högern och de konservativa försökt denna konserverande taktik, tror jag, att de själfva skulle hafva häpnat öfver resultatet. Ty det gäller i politiken liksom eljest, att förtroende och tillmötesgående mötas af förtroende och tillmötesgående.

Jag ber att få yrka bifall till regeringens förslag.

Herr Berglund: Herr talman! Den Gud vill förgöra, den slår han med blindhet. Det synes som om ett verkligt olycksöde hvilade öfver vårt folk. Efter utgången af voteringarna i Första Kammaren finnes nu ej någon förhoppning om rösträttsfrågans lugna lösning. De hundrade tusenden af vårt folk, som med förhoppning afväntat dessa dagars förhandlingar, skola finna sig besvikna i sitt hopp. Hatets, bitterhetens och den bristande förståelsens draksädd skall växa allt starkare. Alla veta vi och känna, att vårt land nu skall kastas in i strider och förvecklingar, hvilkas räckvidd ingen kan öferskåda. Det är ej de små och tränga synpunkterna, utan de stora och vida, som förmå att skapa nationell samhörighet.

Faran ligger ej i medborgarrättens utsträckning, utan i dess undanhållande. I det längsta hade man hoppats, att Riksdagens män, med förtroende till vårt folks rättfärdighet och fosterlandskänsla, ej skulle låta blicken skymmas af inbillad och oberättigad misstro till detta folk, ty det är dock ytterst fruktan för missbruk, ja måhända hämd från dem, som så länge varit utestängda från medborgarrätt, som vållar denna vägran att dela med sig af makten eller hänvisar till fakultativa försök att kringskära en verklig reform. Att det kan och måste bli en explosion, där ej tidens kraf beaktas, därom ha vi haft en dyrköpt erfarenhet, och öfverallt och allestädes upprepar sig denna historia för dem, som intet lärt och intet glömt. Från vidt skilda håll fordra alla en lösning, ehuru på olika sätt.

Inför en trängande, allvarlig nationell fara, och en sådan föreligger, borde dock alla söka afvända denna fara, och det beror då på hvarje mans själföfvinnelse, om något sådant kan åstadkommas.

Den själföfvinnelsens anda, som tog sig ett uttryck i lösningen af norrlandsfrågan, ingaf förhoppningar. Då gällde det väl eller ve för en landsända, nu då det gällde hela landets, då brast

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

bubblan. Hela vår nation fordrar med bestämdhet frågans lösning, och dess stora öfverväldigande flertal fordrar, att den lösas enligt majoritetsprincipen. En lösning på annan grund är nu otänkbar. Det är ett stort ansvar de män taga, som nu trotsa nationens vilja. Regeringsförslaget är väl ej den bästa, den ideella lösningen, *men det är uppburet af folket*, och den bästa, den idéella, kunna vi nu ej nå. Må vi ihågkomma, att det bästa är ofta en fiende till det goda.

Själfr är jag en varm vän af kvinnans rösträtt, emedan det är en rättfärdig fordran, och det hade varit en heder och en lycka för vårt land, om denna fråga samtidigt kunnat finna sin lösning, men inför ställningens och förhållandenas allvar var jag dock beredd att göra ett offer af denna min öfvertygelse, enär jag ansåg, att den enda väg, på hvilken rösträttsfrågan nu kunde lösas, vore i enlighet med regeringsförslaget, och att kvinnans rösträtt måste lösas utan samband med mannens, parallellt med denna. Bubblan har brustit, det var dock på tid, ja högsta tid, att rösträttsfrågan löstes vid denna riksdag. Nu skall ett nytt ödesdigert för sent åter inskrifvas i vårt folks historia. Herr talman, jag yrkar bifall till regeringens förslag.

Herr von Schéele: Herr talman! Det finnes, såsom vi här hört, en grupp i Andra Kammaren, som ursprungligen omfattat proportionsvalen, men nu förmåtts att intaga en annan ståndpunkt. Jag hör icke till den gruppen, utan till en alldeles motsatt sådan, som icke har haft sympati för detta slags val, men funnit sig vid föregående tillfällen det oakadt af förhållandena föranledd att rösta för denna valmetod. Häraf känner jag mig emellertid uppfordrad att med några ord belysa min ställning.

Mina skäl att icke kunna med lif och lust omfatta den proportionella valmetoden har jag redan vid 1904 års rösträttsdebatt angifvit. De äro tre.

Det första ligger i mitt svenska hjärta, som gör, att jag icke kan känna sympati för detta sätt att välja riksdagsmän. Jag tror nämligen det vara ett gemensamt drag i vårt folks skaplynne att hafva behof af starka personliga band mellan dem, åt hvilka ett stort medborgerligt förtroendeuppdrag gifves, och dem, som hafva att gifva det. Detta sammanhänger nog med den gemensamma naturläggningen hos samtliga de skandinaviska folken, ja i viss mån alla germanska folk — till skillnad från den romanska folktypen, för hvilken logiska bestämningsgrunder ofta gälla mer än moraliska, såsom ock den framstående franske tänkaren Hippolyte Taine erkänt. Det personliga bandet medför ett ansvar, hvilket man icke kan undandraga sig, och som kännes både bärande och uppfordrande.

Jämte detta mitt första skäl har jag också i den historiska utvecklingen en anledning till att vara anhängare af ett personligt valsätt. Hela Sveriges historia lär oss ju, att det är på sådan grund, som vårt samhällskick har byggts, och det är en farlig sak,

Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)

mina herrar, att bryta mot en lång fosterländsk utveckling, som har visat sig väl ägnad att upprätthålla ordning och rätt, på samma gång därunder blifvit tillgodosedt det personliga frihetskraf, som är djupt grundadt i vårt nationella väsen, och som väl är den rot för det svenska folkets lifsträd, om hvilken skalden sjunger: »Det folket är godt i sin innersta rot.» Jag tror icke heller på den förmenta stora kärleken till proportionalismen ens hos proportionalisterna själfva. Jag tror, att de kommit till denna kärlek på en helt annan väg än den omedelbara, som är verklighetens, nämligen genom ett abstrakt förståndsresonemang. Detta har ju också klart nog visat sig i flera af de anföranden, som både här och i medkammaren i dag hafva hållits af proportionalismens egne förfäktare.

Mitt tredje skäl att vara anhängare af hvad jag vill kalla personlighetsmetoden är den motsatta metodens *partiväsen*. Naturligtvis följer detta onda i viss mån äfven med majoritetsvalen. Men jag ber få för belysande af den olika graden och arten härutinnan med hänsyn till båda de föreliggande metoderna beropa mig på ett uttalande här i kammaren till 1904 års protokoll af en dåvarande medkämpe, som i mer än ett hänseende stått mig nära. Upprepade gånger förnekar han därvid på det kraftigaste den förmenta rättfärdighetsprincip, som skulle ligga till grund för den proportionella valmetoden, och förklarar tillika uttryckligt det väsentligaste skälet för honom mot en sådan metod vara, att den är *byggd på den principen, att partiorganisationen såsom sådan skall lagligen erkännas och lagligen främjas*.

Jag nekar icke, att den tid kan komma, då förhållandena blifva så förändrade, att proportionalismen kan blifva berättigad äfven med afseende på riksdagsmannaval, såsom jag för min del redan vid flera föregående riksdagar med min röst understödt förslagen till proportionellt valsätt vid val till Riksdagens utskott; men de förhållanden, under hvilka proportionalismen hittills har ifrågasatts vid riksdagsmannaval, äro icke af liknande beskaffenhet hvarken i inre eller yttre afseende. Hvarken den proportionella valmetod, som ena eller andra gången föreslagits, eller det förhandenvarande sakläget hafva varit sådana, att jag kunnat med gläd och frimodigt sinne, af verklig böjelse, ansluta mig till denna osvenska teori.

Hvarför, frågar man, har jag då vid föregående tillfällen gifvit min röst däråt? Jag har redan vid dessa tillfällen förklaradt, hvarför jag gjort det, och må det därför nu vara nog att säga, att situationen då var sådan, att man i denna kammare icke visste, huruvida utgången skulle hänga på en röst eller två, och jag vågade icke taga på mitt ansvar att hafva förhindrat en lösning, som jag ansåg nödvändig både därför, att vi behöfva fosterländsk samling till lösande af stora uppgifter, som föreligga, och därför att löften voro gifna — jag själf hade deltagit i dessa löften — om att man skulle i förbindelse med den nya härordningen också gå till mötes det berättigade krafvet på allmän rösträtt. Helt annorlunda står

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

saken nu. Nu veta vi ju här, liksom man måste hafva vetat det då beslutet fattades i Första Kammaren, huru landet ligger. Ty redan på förmiddagen i dag var genom egna anföranden och andras instämmande faktiskt afgjort, att ett betydande flertal här i Andra Kammaren kommer att rösta för Kungl. Maj:ts förslag. Således kan icke heller jag hysa någon tvekan därom. Det vore då en otrohet mot mig själf att förfara så, som jag vid de två föregående riksdagarna ansett mig vara pliktig att göra, icke minst med hänsyn till den dåvarande statsministerns förklaring, att »om man skulle finna, att det proportionella valsättet icke fungerade såsom man önskade, det vore synnerligen lätt, en ytterst enkel sak att öfvergå till majoritetsval.

Nu pekar man på Finland och menar, att vi i hvad under dessa dagar därstädes försiggått borde se en särskild uppfordran att ställa oss annorlunda, än jag och de med mig liktänkande göra, till det förslag, som här föreligger, stödt på en motion från flere högt aktade medlemmar af Andra Kammaren och redan antaget af den Första. Men, mina herrar, det har redan blifvit antydt, och jag ber för min del få betona, att icke blott förhållandena i Finland efter den revolution, som där försiggått, äro utomordentligt skiljaktiga från dem, som lyckligtvis i vårt land på grund af historisk utveckling äro för handen, utan jämväl det finska förslaget till proportionellt valsätt är fotadt på väsentligt andra grunder än dem, som här äro föreslagna.

Jag kan icke undgå att ställa den frågan till mig själf, och gör det inför eder, mina herrar: Hvad kan grunden vara till den skiljaktighet, som i denna fråga här råder mellan kamrater, hvilka inbördes betrakta och bemöta hvarandra med aktning och förtroende? Hvad kan grunden härtill vara? Kan det verkligen vara så, att på ena sidan finnas den högre intelligensen och den mera utvecklade rättskänslan och på den andra sidan en mindre grad af intelligens och en lägre form af rättskänsla? Icke menar väl någon på allvar så, äfven om det verkligen understundom kan förefalla, som om våra motståndare tänkte och kände på det sättet. Jag är fastmer öfvertygad om att hvem helst af oss, man vände sig till med den omnämnda frågan, skulle svara: Nej, det är icke så, det kan och får icke vara så, att någon skulle på ett så orättfärdigt och kärlekslöst sätt bedöma dem, som tillsammans med oss hafva mottagit svenska folkets högsta medborgerliga förtroende och som, vi tvifla icke därpå, äga lika goda förutsättningar för detsamma både i afseende på omdömesförmåga och samvetsgrannhet som vi själva.

Hvari ligger då orsaken? Ja, mina herrar, djupsinniga tänkare både inom och utom Sverige — jag erinrar endast om vår Geijer och hans store tyske föregångare Schelling — hafva mångfaldiga gånger förklaradt, att det icke är efter kunskaper och insikter och icke ens efter moraliska grunder, sådana som rättskänslan, som människor i världen plåga handla, utan deras åsikter och handlingar bestämmas mestadels af hvad de *vilja*, hvad de önska, hvad de

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

syfta till. Detta är nog äfven härvidlag djupaste grunden till den olikhet, som annars skulle vara helt och hållet oförklarlig, och jag tror mig jämväl stå på erfarenhetens fasta mark, då jag dömer så. Heter det icke alltjämt på den proportionalistiska sidan: De särskilda samhällsklassernas intressen böra upprätthållas gentemot hvarandra, och för att detta må kunna ske, måste också för dem genom lagbestämmelser beredas plats i riksförsamlingen. Så se emellertid icke vi å vår sida saken. Klassintressena kunna icke vidare på denna väg tillgodoses, men det behöfves ej heller. Ty likaväl som hvarje individ är medlem af en familj och såsom sådan har familjekänsla, likaväl är hvarje sund människa bestämd af samfundsidén, såsom den tar sig uttryck i ett folks hela kynne och sinnesart, uti dess språk, litteratur och historia, och står i samband med landet själf och den omgifvande naturen. Det är någonting, som hvar och en erfar, som ligger i blodet och medverkar såsom motiv vid hans handlingar. Då härtill kommer, att olika sidor af det samhälliga lifvet alltid lära komma att hädanefter likasom hittills än från ett, än från ett annat håll häfdas genom representanternas skiftande skaplynne och lefnadsställning, torde inga artificiella åtgärder vara af nöden för att betrygga en allsidig representation.

Den världsordning, som mångfaldigt röjer sin tillvaro inom folkens lif, har mycket analogt med ordningen i naturen. Det lär väl icke finnas någon landtbrukare, som icke vet, att en utjämning där äger rum. Har det varit en längre tids torka, så har därefter kommit ett uppriskande regn, och förhållandena på naturens område ha sålunda utjämnats. En person, som jag minnes från min barndom, brukade säga, att det aldrig blir så dålig skörd, som man ibland befarat, men icke heller så bra, som man en annan gång hoppats. Detta gäller jämväl i afseende på den historiska utvecklingen i allmänhet och särskildt det politiska lifvet. Det råder helt säkert lagbundenhet äfven inom frihetens värld. Därför är den i våra dagar ofta framträdande räddhågan för en viss politisk riktning oupphörliga fortgång alldeles obefogad. Detta visar Englands historia i framstående grad.

Jag tillåter mig till sist erinra om hurusom de, hvilka tillhöra den mig och mina meningsfränder motsatta riktningen, åter och åter, i synnerhet under de senaste dagarna, talat om religion och fosterlandskärlek såsom något, om hvars värde och betydelse vi behöfde erinras.

Mina herrar, hvad fosterlandskärleken vidkommer, tänker jag, att vi andra ha samma rätt att beropa oss därpå som de, hvilka icke ha samma uppfattning som vi om valsättet vid en blifvande förändring af den politiska rösträtten inom vårt land. I handling skola vi med Guds hjälp, när det gäller, visa, att äfven vi älska vårt fosterland, och det är ju därpå det beror och icke på de bälstora orden. Särskildt gäller detta våra ärorika fosterländska minnen. Äfven

vi hålla deras värde högt, men vilja ej därvid förgäta skaldens maning: »Yfs ej af fädrens ära, enhvar har dock blott sin! Kan du ej spanna bågen, är den ej din.» Bästa sättet att ådagalägga sin fosterlandskänsla torde vara att sträfsamt och plikttroget fylla sin plats inom samhället och sålunda främja utvecklingen i »landet, det härliga, rika», som vi alla hafva *samma* rätt att kalla vårt.

Och i fråga om religionen må jag väl icke mindre än någon annan ha befogenhet att yttra mig. Såvidt jag förstår, är det i förevarande afseende för religionen utmärkande att tro på en högre ledning, som är vis och god, och att i tron på denna hysa hopp och tillförsikt med hänsyn till framtiden samt vidhäftad oftervillighet i den stund, som är. Icke kan det vara uttryck för ett rätt religiöst och kristligt sinne, hvad som förekommit vid så många rösträttsmöten och jämväl i dag försports, detta orosfyllda framhållande af alla möjliga faror, som hota, såvidt vi skulle förhoppningsfullt och frimodigt fatta den hand, som blifvit oss räckt i det kungliga förslaget till en framtida på helt och fullt förtroende grundad verksamhet för ett älskadt fosterlands väl. Man har vädjat till oss, huruvida icke vi, som bekänna oss vara kristna, borde planlägga stiftandet af ett särskildt *politiskt parti* för att åt detta häfda en plats inom Riksdagen. Fastmer finner jag mig, såsom kristen, böra taga afstånd från en sådan tanke. Vi behöfva helt visst icke vara hindrade af vår egenskap af kristna att, när våra medborgare kalla oss till ett sådant högt medborgerligt förtroendeuppdrag som det, hvilket vi här ha, genom dess mottagande vinna tillfälle att deltaga i öfverläggningarna och i vår mån bidraga till besluten; men att vi skulle anse, att det vore vår plikt eller ens vår rätt att grunda ett kristligt parti, för att på sådant sätt åt kristendomen bereda inflytande inom riksförsamlingen, är något som bjuder mig fullständigt emot. Kristendomens eget väsen såväl som historiens lärdomar mana till ett helt annat tillvägagående för vinnande af det oss föresatta målet såsom kristna.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Häruti instämde herr *Pehrsson* i Österby.

Herr Jonsson i Hökhult: Herr talman, mina herrar! Hans excellens herr statsministern har i statsrådsprotokollet uttalat: »Då proportionellt valsätt vid val till hela Andra Kammaren icke i utarbetadt förslag förelegat till pröfning förr än vid 1904 års riksdag, var det således vid de allmänna valen 1905 första gången, som valmännen hade tillfälle att uttala sig om detta valsätt. Valen gäfvö därvid sådant utslag, att det var uppenbart, att det proportionella valsättet, som helt visst icke äger sympatier hos den nu rösträttslösa delen af befolkningen, icke heller vunnit anslutning hos det stora flertalet af valmännen.» Jag vill medgifva, att förhållandena synas så, och detta på grund däraf, att städerna äro mera represen-

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

*Om valrätten
till Andra
Kammaran
m. m.
(Forts.)*

terade än landsbygden. Hade land och stad haft lika representationsrätt och landsbygden fått välja nära ett trettiootal riksdagsmän till och städernas antal minskats med lika många, tror jag valen skulle utfallit till förmån för proportionellt valsätt. (Städerna ha endast valt några få representanter, som äro för det proportionella valsättet.) Då man ser frågan från denna synpunkt — och det anser jag vara riktigast — har nog det proportionella valsättet större sympatier i landet än majoritetsval. Af alla de möten, som den sista tiden hållits i städerna och äfven här och där på landsbygden af en ganska stor minoritet i de valkretsar, där deras representanter vilja ha majoritetsval, finner man, att de kraftigt uttalat sig för de proportionella valen och protesterat mot majoritetsval, såsom varande olämpliga för framtiden. Rättvisan i de proportionella valen består däri, att äfven minoriteten blir representerad efter måttet af sin styrka eller numerär.

I den kungl. propositionen i föreliggande fråga har icke fullt beaktats lika representationsrätt för stad och land. Riksdagen uttalade sig ju i sitt skrifvelseförslag till Kungl. Maj:t redan 1902 om lika representationsrätt. Det förvånar mig, om landsbygdens representanter vilja och kunna göra eftergifter här, när Riksdagen förut uttalat sig för lika representationsrätt för stad och land. Jag tror, att, om olika representationsrätt mellan stad och land fortfarande skall bibehållas, landsbygdens befolkning skall känna sig i hög grad tillbakasatt och orättvist behandlad, och det har den ej gjort sig förtjänt af.

Hans excellens framhåller vidare vikten af en snar lösning af denna stora fråga. Ja, jag för min del vill gärna instämma däri, jag vill gärna ha denna fråga löst så fort som möjligt. Jag vill försäkra, att jag och mina meningsfränder äro lifligt intresserade af att få frågan löst, och vi äro redo att lösa den nu och det på ännu bättre grunder och på mycket goda skäl samt på ett rättvist och rättfärdigt sätt, så att icke några valmän, hvilket parti de än må tillhöra, komma att blifva utestängda, utan få inflytande i det politiska lifvet och få deltaga i dess utveckling. Detta är just hvad vi önska. Få vi majoritetsval, är jag öfvertygad om att den missnöjets ande, som nu råder, skall fortfara. Det är lika nödvändigt att se till att valsättet blir sådant, att, såvidt möjligt, hvarje valmans röst får betydelse på valets utgång, som det är nödvändigt, att valrätten utsträcker. Genom majoritetsval i enmansvalkretsar vinner man ej detta mål. Minoriteten må vara huru stor som helst, deras röster ha dock ingen betydelse. En kandidat kan få t. ex. 500 röster, en annan 490. De som röstat på den siste ha ingenting för sitt besvär, det är, som om de kastat sina röster i luften. Med majoritetsval har man visserligen beredt minoriteten nöjet att få afgifva sina röster, men då den får se, att dessa ej ha den ringaste betydelse på valets utgång, tror jag detta kommer att alstra missnöje, hat och bitterhet mot stats-

makterna, som antagit ett sådant valsätt och ej sört för minoritetens rätt.

De skäl, som hufvudsakligen anförts mot det proportionella valsättet, äro väsentligen undanröjda i det föreliggande förslaget. Det har af motståndarne framhållits, att de proportionella valen skulle vara så invecklade, att valmännen icke skulle begripa dem. Jag tror, att detta är en ogrundad farhåga. Valmännen hafva icke behöft sätta sig in i denna valmetod, emedan den hittills ej tillämpats vid några val. Om vi få ett dylikt valsätt, och valmännen således måste sätta sig in i det, tror jag, att, med den bildning valmännen i allmänhet äga, de mycket lätt skola sätta sig in i och lära sig förstå den. Det af utskottet förordade valsättet är mycket enkelt och lättfattligt, nära nog lika enkelt som majoritetsval, men på samma gång har det den stora förmånen att det verkar proportionellt.

Ett skäl, som åberopats mot de proportionella valen, har varit, att det skulle blifva så svårt för valmännen att operera i de stora valkretsarne, emedan de ej finge tillräcklig kännedom om kandidaternas lämplighet för uppdraget. I det förslag, som nu föreligger till valkretsindelning, är storleken af valkretsarne betydligt mindre, och således kan det skälet icke ha så stor betydelse. Jag tror, att det vid den tidpunkt, då vår nuvarande representationsrätt infördes, med hänsyn till de kommunikationer, som då funnos, var svårare för valmännen att komma tillsammans och förbereda valen, än det med nuvarande kommunikationer skulle komma att blifva i de föreslagna valkretsarna.

Man har också framhållit, att om vi skola införa proportionellt valsätt till Andra Kammaren, böra vi också göra det till Första Kammaren. Det skälet är nu undanröjdt: Första kammaren har i dag antagit ett förslag till proportionellt valsätt både till Första och Andra Kammaren.

Jag anser det vara fullkomligt rättvist, att det blir proportionella val till båda kamrarna. Jag tror, att båda kamrarna skulle få bättre sammansättning med det proportionella valsättet, än om vi fortfarande få majoritetsval till Andra Kammaren, och Första Kamraren fortfarande skall väljas på sätt nu sker.

Här talas ju så vackert om rättvisa åt alla, och det bör vara Riksdagens uppgift att så långt sig göra låter söka få fram rättvisa, äfven då det är fråga om val till riksdagsman. Skall man verkligen få fram rättvisa, är det ju på alla områden så, att man måste gå mera omständligt till väga, och man brukar ej sky mindre betydande omständligheter, då de äro nödiga för att få fram det rätta; och det proportionella valsättet är väl det mest rättvisa af alla.

Det gäller här tydligen: Skall Andra Kammaren representera hela svenska folket eller skall den blott representera ett visst parti? Jag tror, att det rättvisaste är att Andra Kammaren representerar hela svenska folket. Då vi nu hafva ett förslag, som gör det

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

möjligt för hela svenska folket att bli representeradt, bör det vara vår plikt att med hänsyn till vår tids förhållanden söka få ett valsätt, som i tillämpningen så mycket som möjligt kan tillfredsställa alla.

Man talar om att man är frisinnad och att man understöder frisinnade reformer. Vill man införa ett verkligt frisinnadt valsätt, är det proportionella valsättet det mest frisinnade af alla. Det är så frisinnadt, att det gifver de politiska motståndarne rätt att bli representerade och bereder minoriteten möjlighet att äfven bli representerad i Riksdagen. Majoritetsval är ett mycket konservativt valsätt. Det tillåter blott majoriteten att bli representerad; minoriteten, den må vara huru stark som helst, blir likväl orepresenterad. Majoritetsvalen hafva nog under vårt nuvarande representationsskick varit lämpliga, då ej ännu några nämnvärda partier eller föreningar funnos i landet. På senare åren hafva emellertid föreningar och partier bildats rundt om i landet, och man har anledning antaga, att sådana för framtiden komma att bildas ännu mera.

Då är det nödvändigt, att vi få ett valsätt, som lämpar sig efter nuvarande förhållanden och som kan vara lämpligt äfven för framtiden. Detta valsätt är det proportionella, enligt hvilket de olika partierna kunna blifva representerade. Riksdagen omarbetar äldre lagar, därför att de icke lämpa sig efter tidens förhållanden. Jag anser det vara lika nödvändigt att, då vi nu skola utsträcka rösträtten, vi få ett valsätt, som lämpar sig för vår tid.

Man talar om nationell samling. Det ligger någonting ädelt och omfattande uti detta ord. Det innebär, att icke blott *en* meningsgrupp skall kunna gifva uttryck åt sina åsikter, utan äfven alla meningsgrupper skola kunna samla sig. Vill man hafva en nationell samling i Riksdagen, måste man hafva ett proportionellt valsätt. Med majoritetsval kan det aldrig blifva nationell samling, då denna därigenom endast skulle blifva uttrycket för åsikterna hos *ett* parti valmän ute i landet. Med det proportionella valsättet däremot skulle hvarje parti kunna blifva representeradt efter sin styrka; Riksdagens sammansättning blir då ett verkligt uttryck af den allmänna folkviljan ute i landet, och då blir det en nationell samling inom Riksdagen. Får man icke proportionella val, har man icke att förvänta nationell samling i landet, utan har i stället att förvänta söndring och misstro.

Om vi här besluta införandet af ett valsätt, som för kommande riksdagar kanske utesluter större delen af den svenska landbrukareklassens representanter, faller ansvaret härför tyngst på de representanter af denna klass, som här i Riksdagen med ord och handling bidraga till ett sådant olyckligt beslut.

Mina herrar, då nu Första Kammaren för sin del har antagit utskottets förslag, låtom oss då enigt samla oss kring detsamma! Endast detta förslag kan åstadkomma nationell samling. Vi behöfva nationell samling för att samla alla krafter till enigt sam-

arbete på alla områden, äfven och icke minst i det politiska lifvet. Vi äro ett litet folk, men vi kunna detta oakadt blifva ett starkt folk, enighet ger styrka, om vi samla alla krafter till enig samverkan för att vinna inre styrka på det produktiva, kulturella och nationella området. Genom att vi uppträda enigt och kraftigt skall det lyckas oss att värna om vårt fädernesland och bevara vår självständighet. Må vi låta de små betänkligheterna fara och öfvervinna vårt eget motstånd och sluta oss kring det förslag, som kan samla alla och ge rättvisa åt alla!

*Om valrätten
till Andra
Kammaren
m. m.
(Forts.)*

Herr talman, jag ber att få instämma i och yrka bifall till det af herr Petersson i Påboda framställda yrkandet.

Som tiden nu var långt framskriden samt flere talare anmält sig för yttrandes afgifvande, uppsköts den vidare behandlingen af ifrågavarande utlåtande till morgondagens plenum kl. 11 f. m.

§ 2.

Herr *K. H. Branting* aflämnade en motion, n:o 168, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om godkännande af förslag till öfverenskommelse mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, angående viss grufegendom m. m.

Ifrågavarande motion blef på begäran genast remitterad till statsutskottet.

§ 3.

Justerades ett protokollsutdrag.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 11,13 e. m.

In fidem
Herman Palmgren.